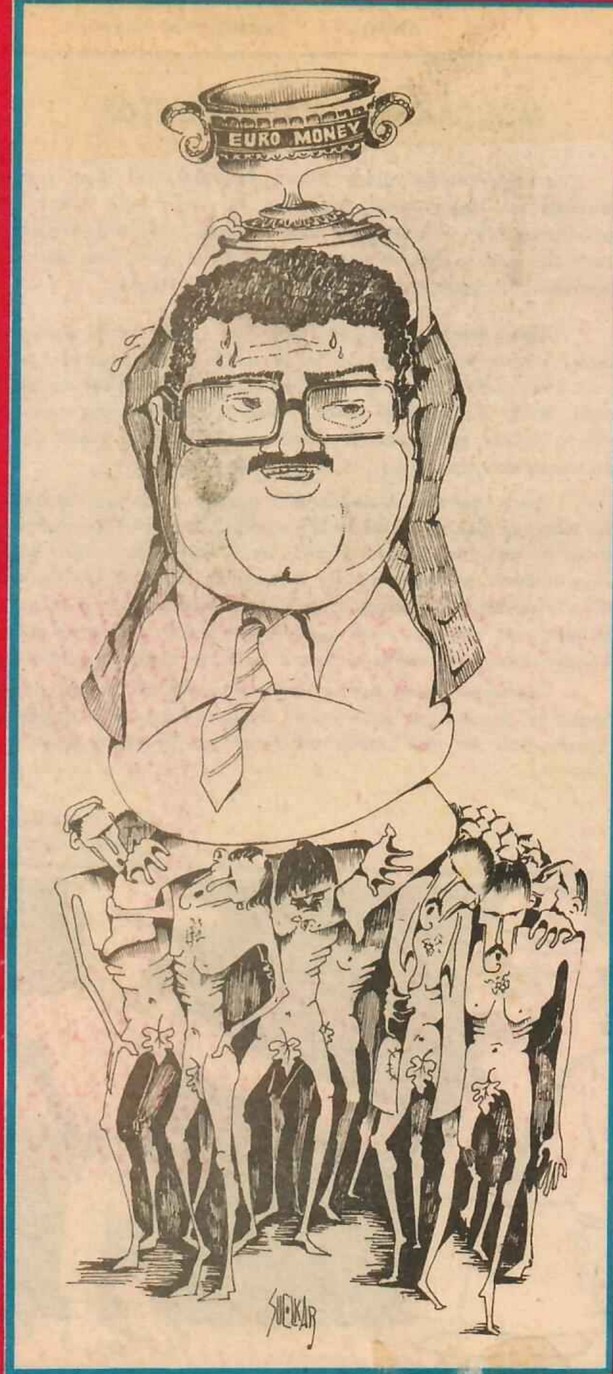
ARAYIŞ

5 EYLÜL 1981.SAYI 29.HAFTALIK DERGİ. 30 TL.

Yılın Ekonomisti

Tüketiciler Tükeniyor

OKURLARIN GÖRÜŞÜ

ARAYIŞ GÜÇLENDİRİLMELİDİR.

En zor günlerde bir ışık olduğu için Arayış yaşamalıdır güçlendirilmelidir. Her Cumartesi bayilerden aradığımız, okumak gereksinimi duyduğumuz için Arayış geliştirilmelidir. Bunların sağlanabilmesi için önerilerimi şöyle sıralıyorum.

1. Arayış Eylül ayından itibaren propoganda, tanıtma kampanyası başlatmalı, ek dahil yapmayı düşündüğü değişiklikleri yenilikleri anlatmalıdır.

2. Arayış okurlarına ve abonelerine tanıtma broşürü ve abone olmaya çağıran metinler gönderilerek bunları çevresine yayması istenmeli ve her aboneye yeni abone bulma çağrısında bulunulmalıdır.

3. Sn. Ecevit'in dergiden ayrılmasını yanlış yorumlayan, bu konuda dedikodu yapanlar da ARAYIŞ'ın "Demokrasiden yana" olduğunu görmelidirler. Bu vurgulanmalıdır.

Abidin TEMEL
ANTALYA

KURALARIMIZIN ÇEKİLMESİNİ BEKLİYORUZ.

Toplumun sorunlarını bütün boyutlarıyla dile getiren ARAYIŞ'ı ilk çıktığı günden beri okuyorum. Yayın hayatına devam ettiği sürece de okuyacağım.

Necati Eğitim Enstitüsü (Balıkesir) mezunuyum. Bu enstitüden mezun olanların sorunları var. Ancak bu sorunların yalnızca bize has sorunlar olduğunu söyleyemeyiz. Genelde tüm Eğitim Enstitüsü mezunlarının sorunları ortak. Bunlardan belli başlılarını aktarmak istiyorum.

31 Aralık 1980 tarihine kadar mezun olan arkadaşlarımız kısa devre askerlikten yani 4 aylık süreden yararlanacaklar. Daha sonra mezun olanlar ise 20 ay askerlik yapacaklar. Ben ve benim gibi olan yüzlerce öğretmen Mayıs 1981'de mezun oldu. Şimdi bizler, aynı sınıfta beraber okuduğumuz arkadaşlarımız 4 ay askerlik yapacakken, biz 20 ay askerlik yapacağız. Herşeyden öte büyük bir eşitsizlik söz konusudur. Düzeltilmesi tek dileğimizdir.

Diğer bir sorunumuz tayinlerimizin yapılmamasıdır. 14 aydan beri tayini yapılmadığı için boşta gezen arkadaşlarımız var. O kadar çok 'ne zaman kuralarınız çekilecek' sorusu soruldu ki, artık bir tanıdığı, eşi, dostu gördüğümüzde yolumuzu değiştiriyoruz. Verecek cevabımız olmadığı için karşılaşmak istemiyoruz.

Durumumuzun bir an önce açıklığa kavuşturulmasını, eğitim ve öğretimin başlayacağı bugünlerde kuralarımızın çekilmesini ve çok sevdiğimiz öğretmenlik kadrolarına atamamızın yapılmasını diliyoruz.

İsmail DİKEN
BALIKESİR

SAYFALARINIZI ARTIRIN.

ARAYIŞ'ın ilk sayısından beri okuyucusuyum. Derginin bir süredir 32 sayfaya inmiş olmasına üzüldüm. Bunun nedenlerini tahmin ediyorum. Ama gönlümüz daha çok yazı okumak istiyor. Okuma ihtiyacımızı ancak ARAYIŞ sayfalarını artırırsa karşılıyabileceğiz.

Özellikle kağıt fiyatlarına yapılan zamların Dergimizi etkilediğini zannediyorum. Artırın sayfalarınızı, buna karşılık derginin ücretine zam yapın. Biz okuyucular olarak zengin, yararlı yazılarla dolu ARAYIŞ'ı anlayışla karşılarız.

Yayın hayatınızda başarılar dilerim.

Kadir ANIL
ZONGULDAK

ARAYIŞ'IN NOTU:

Sayın okurumuz,

Teknik bazı olanaksızlıklar nedeniyle 32 sayfaya indiğimizi daha önce duyurmuştuk. Bugünkü çabamız bu güçlüğü aşabilmek ve Arayış'ı 48 sayfa olarak çıkarabilmek içindir.

İSTANBUL – BEYOĞLU'ndan Sayın Mehmet Selahattin Sarp,

ANKARA–KEÇİÖREN'den Sayın Nesrin Dinç ve İSTANBUL–TOPKAPI'dan Sayın Hakkı Özkonuk, mektuplarınız ve ilginiz için teşekkür ederiz. Ne yazık ki, Arayış'ta şiir yayınlayamıyoruz.

M.E. BAKANI'NA AÇIK MEKTUP

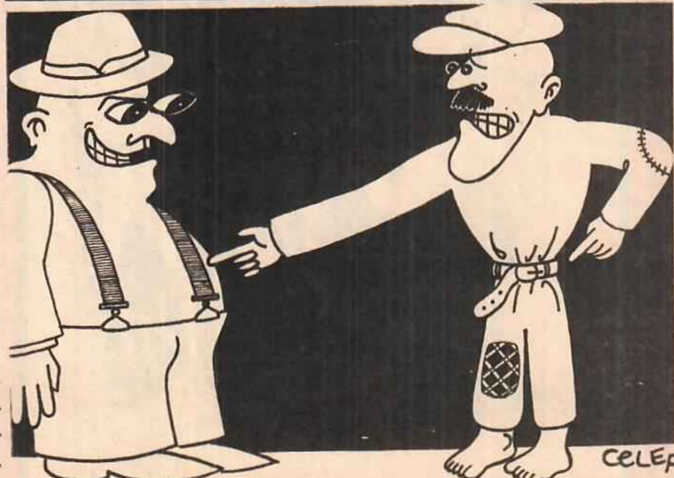
Konya–Bozkır Lisesi Resim–İş öğretmeni iken müstafi sayılmıştım. Haksızlığına inandığım bu işlem için Danıştay'a başvurmuş ve "Yürütmenin durdurulması" kararını almıştım. Tam 16 aydır maddi ve manevi çeşitli zorluklar içinde bulunduğumdan buradan seslenmek, sesimi duyurmak istedim.

Sayın Bakan, 12.3.1981 tarihinde "Yürütmenin durdurulması" kararını veren Danıştay, bu kararı bana ve M.E. Bakanlığı'na 19.3.1981 tarihinde tebliğ etti. Bugüne kadar çeşitli başvurularım oldu. Bana 'Bakan beye sunduk, imzada" dendi. Daha sonra ise 'Öyle bir şey yok, daha biz göndermedik" diye açıklama yapıldı. Merak ediyorum acaba böyle davrananlar kimdir?

Sayın Bakan, "Danıştay'dan çıkmış yürütmeyi durdurma kararlarının, Bakanlık Hukuk Müşavirliği'nce gerekli daireye havalesini izleyen en geç bir ay içinde uygulanacağı"nı bildirir duyuruya rağmen, bırakınız bir ayı dört ayı aşkın bir süredir hakkımdaki yürütmeyi durdurma kararı uygulanmadı. Bunun nedenini anlıyabilmiş değilim. Hele başvurularıma yanıt verilmemesinin, bundan ısrarla kaçınılmış olmasının nedenini hiç düşünemiyorum.

Öğretmenlik mesleğine 10 yılını vermiş biri olarak yine de yanlışlık sonucu bu gecikmenin olduğuna inanmak istiyorum. Sorunumun en kısa sürede çözümlenmesi dileğiyle saygılarımı sunarım.

Abdullah ORHAN
Bozkır–KONYA

KÖYLÜNÜN MALI NEDEN PARA ETMİYOR?

Çok merak ettiğimiz bir konu var. Neden özel sektörün ürettiği her şey para ediyor da köylünün ürettiği etmiyor? Olduğu gibi duruyor. Köylü yaz kış demeden, durup dinlenmeden çalışarak meydana çıkardığı malını değeriyle satamazken iş adamları oturuyor koltuğa, istediği mala istediği kadar zam yapıyor. Köylünün ürettiği mal elindeyken 500 lira olduğu halde, tüccarın eline geçince en az bin lira oluyor. Bu neden böyle? Elimizden malımızı yarı fiyatına alıp sonra yine bize iki katına satması önlenemez mi? Buna bir formül bulunamaz mı?

Celal AYDIN
UŞAK

ARAYIŞ
HAFTALIK DERGİ

Yazı İşleri Müdürü
O. NAHİT DURU

ARAYIŞ Yayıncılık ve Matbaacılık A.Ş. adına İMTİYAZ SAHİBİ
MEHMET ERDÜL

ADRES:
Reşit Galip Caddesi no. 94
Gaziosmanpaşa/ANKARA
Posta Kutusu: 75
Küçükesat/ANKARA
TELEFON:
28 44 74 26 00 56
PİKAJ ve MONTAJ:
ARAYIŞ Teknik Servisi
DİZGİ: ENLEM 80 18 60 71
BASILDIĞI YER: EM–AŞ
Emek Basın Yayın Reklâmcılık A.Ş.

İLAN KOŞULLARI
Dört renkli kapak 75 bin TL.
Kapak içleri tek renk 50 bin TL.
İç sayfalar renkli: 60 bin TL
Öteki sayfalar tek renk 40 bin TL.
Sütun santimi 800 TL.

ESKİ SAYILAR İÇİN 60 TL. POSTA PULU GÖNDERİLMELİDİR.

Sayı: 29 FİATI: 30. TL.
5 Eylül 1981

ABONE KOŞULLARI
YURTİÇİ:
Yıllık 1.500 TL. Altı aylık 750 TL.
Üç aylık 375 TL.
YURTDIŞI:

Almanya	104 DM
Avusturya	770 Avusturya Şilini
Danimarka	350 Danimarka Kronu
Finlandiya	275 Fin Markkası
Fransa	245 Fransa Frankı
Hollanda	120 Hollanda Florini
İngiltere	25 Sterlin
İsveç	250 İsveç Kronu
İsviçre	100 İsviçre Frankı
Irak	30 Irak Dinarı
Norveç	310 Norveç Kronu
S. Arabistan	194 Riyal
Yugoslavya	2354 Yugoslavya Dinarı
ABD ve Avusturalya	70 ABD Doları

● Abone bedelinin PTT ile; ya da, 'Ziraat Bankası, Gaziosmanpaşa Ankara" Şubesi 1200 numaralı hesabımıza ' yatırılarak, abone fişi ile birlikte banka dekontunun, veya PTT makbuzunun 'PK–75 Küçükesat/Ankara ' Adresine gönderilmesi rica olunur.

DERGİNİN İÇİNDEN

GAZİPAŞA'DAN: Otyam'ın yazısı

BELGE : İtiraf sahibi

DIŞ SORUNLAR: Danışmanın kitabı

SANAT: Meadow'un resimleri

YAZI İŞLERİ'nden

TAHIL FİYATLARI VE ARAYIŞ

"Hububat fiyatları saptanırken ekonomimizdeki önemli yeri, hububatla ilgili üretici ve tüketici toplum kesimini ve bu tarımın özelliklerini birlikte gözönünde tutmak gerekir... Buğday üretiminin artırılması yönünde özendirici önlemler alınmalıdır... Buğday tarımsal üretim planlarımıza temel olmalıdır ve üründe uygulanan devlet destekleme politikası yeniden düzenlenmelidir."

SAYIN okurlarımız, bu sözleri hemen hepiniz anımsayacaksınız. 30 Mayıs 1981 günkü 15. sayımızda yayınlanan "Tahıl Üreticisinin Hakkı Verilmelidir" başlıklı yazımızdan alıntılar...

O günlerde ve daha sonraki sayılarımızda, henüz taban fiyatları açıklanmadan, girdi fiyatlarının çok arttığını, girdi fiyatlarındaki artışın gözönünde tutularak bir taban fiyat politikası saptanması gerektiğini yazıp durmuştuk.

Uzun süre, hükümet ARAYIŞ'ın önerdiği politikanın dışında bir anlayışla konuyu çözümleyebileceğini umdu. Ancak, aradan aylar geçtikten sonra, buğdayını ve arpasını Toprak Mahsulleri Ofisi'ne verenlere prim uygulanacağını açıkladı. Geç de olsa, bu karar "zararın neresinden dönülürke kardır" sözünü anımsattı.

Bu konuda geçmiş dönemlerde yapılan hataları, bu hataların yinelenmemesini yazan ve bunu baştan beri savunan tek yayın organı ARAYIŞ oldu. Sonuçta da, ARAYIŞ'ın uzmanlarının gösterdiği doğrultuda bir karar çıktı. Ve tahıl fiyatları arttırıldı.

★
★ ★

ARAYIŞ. bu konudan önce de Süt Endüstrisi Kurumu'nun süt alımlarına uyguladığı fiyat politikasının yanlışlığını vurgulayarak süt alım fiyatlarının da yükseltilmesi kararında etkili olmuştu. Öte yandan enerji konusunda atılacak aceleci adımların ileride doğuracağı çıkmazları da ilk kez ARAYIŞ vurgulamıştı. Yapılmak istenilen Nükleer Enerji Santralinin yapımı da 2000 yılına doğru ele alınmak üzere ertelenmişti.

Karayolları Genel Müdürü'nün uzun süredir atanamamasından da ilk kez ARAYIŞ yakınmış ve yatırımların durduğunu söylemişti. Bu yazımızın hemen ardından Karayollarına bir genel müdür atanmıştı. Bugünlerde, Karayolları çalışmalarının ne denli hızlandığını seyahat edenlerden duyuyoruz.

★
★ ★

Tüm bunları yazmamızın nedeni övünmek değil kesinlikle. Yalnızca konuların üzerine gitmek, gittiği yolun doğru olduğundan kuşkusu yoksa bir yayın organının en başta gelen görevidir. Biz de ARAYIŞ olarak savunduğumuz her konunun üzerine gitme uğraşı içindeyiz. Bugüne değin yazdıklarımızdan bir kısmının gerçekleşmesi de bizim görevimizi yaptığımızın, yapmakta olduğumuzun göstergesidir kanımızca.

★
★ ★

Bu sayımızda tüketicilerin bitmez-tükenmez sorunlarına değinmeye çalıştık. Haftanın Yazısı bölümümüzde "yılın ekonomistinin Turgut Özal olmadığını, gerçek yılın ekonomistlerinin aldığı, kısıtlı para ile geçinmeye çalışan Türk halkı olduğunu" vurgulamaya çalıştık. Ekonomik bölümümüzde ise, "Tüketici Tükeniyor" başlığı ile tüketicilerin içinde bulundukları güç durumu sunduk sizlere... Öteki sayfalarımızda da ilginizi çekeceğine inandığımız konulara yer verdik.

Gelecek sayılarımızda, yeni ARAYIŞ'larda buluşabilmek umuduyla mutluluklar ve esenlikler diliyoruz.

Saygılarımızla...

ÖZÜR VE DÜZELTME

Sayın okurlarımız, 27. sayımızda Basın bölümümüzde, "Bir gazeteci Güngör Yerdeş 44 gün gözaltında kalıp salınırken" tümcesi düzeltmen hatasından ötürü yanlış anlamalara yolaçtı.

Tümcenin doğrusu şöyledir:

"Bir gazeteci, Güngör Yerdeş 44 gün tutuklu kalıp salınırken..."

Bu hatadan ötürü özür diler, düzeltiriz.

ARAYIŞ

YILIN EKONOMİSTİ

ARAYIŞ

EUROMONEY dergisi bu yılın ekonomik Oskarlarını dağıttı. Türk gazetelerinin hemen hepsinde yeralan haberlere göre, Turgut Özal yılın ekonomisti seçilmiş. Bu arada Türkiye de *"olumlu gelişmeler bakımından dikkati çeken ülkeler"* listesinin başına geçirilmiş.

Hangi konuda olursa olsun, her ödül dağıtımı ardında sevinenler, üzülenler bırakır. Ödülü alanlar, onun yandaşları sevinir, ödüle layık görülmeyenler ise, bir süre içlerinde taşıyacakları bir buruklukla bunu kabullenir görünürler, bazen de kıskançlıklarına daha erdemli gibi görünen elbiseler giydirip, kapalı kapılar ardında bunu öteki insanlara gösterirler.

Ama bu insanlık tragedyası yanında bir de ödüllerden uzak duran, onları yalnızca izlemekle yetinen ve hiçbir zaman hiçbir ödüle aday olmayan sessiz insanlar kitlesi vardır. Onlar ki ödüllere layık görünen kitapları okurlar, onlar ki Oskar verilen filmleri izlerler, gazetelerin, dergilerin birinci sayfalarında yeralan yılın şusuna, busuna bakarak o tarihsel sessizlikleri ile kararlarını verirler.

Kuşkusuz Turgut Özal'a verilen ödül, bir sinema filmi ya da romana verilmiş ödüllere benzemiyor. Bir kez bu ödül yalnızca sinemaseverleri ya da yazın dünyasını izleyen insanları ilgilendirmiyor. *"Yılın ekonomisti"* dendiğine göre, tüm ekonomiyi sarmalayan bir ödül bu. Dolayısıyla o sessiz yığınların hemen hepsini ilgilendiriyor.

Turgut Özal'ın aldığı ödüle diyeceğimiz bir şey yok. Sonunda Euromoney dergisinin bir seçimidir bu ve ödül jürisinde Türk halkı yoktur. Batı basının, Türkiye üzerine bir sessizlik örttüğü şu dönemde böyle bir nedenle de olsa ülkemizden söz etmesi sonunda olumsuz bir şey değildir.

Ancak Euromoney dergisinin Özal'a verdiği bu ödülün Türk halkı tarafından o denli kolayca kabul edilip edilmeyeceği ayrı bir sorudur. Çünkü şu sıralarda, Turgut Özal'a böylesine önemli bir Oskarı kazandıran 24 Ocak kararlarının önüne koyduğu acı lokmayı yutmaya uğraşan kalabalıklar, fırsat buldukları ilk anda yılın ekonomisti olmaya kendilerini aday göstereceklerdir. Çünkü onların gözünde yılın ekonomisti bu kararları uygulatan Özal değil, bu kararların ortaya çıkardığı tüm zorluklara karşın hala yaşamını sürdürebilen tüketicilerdir. Yani kendileri...

Euromoney dergisinin Turgut Özal'ı yılın ekonomisti seçmesi Batı'nın ekonomik anlayışının da güzel bir göstergesi olmuştur. Çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından Türkiye'ye empoze edilen 24 Ocak Kararlarıyla somut bir biçime dönüşen bu anlayış, ekonomiyi yalnızca üretmek ve satmak'tan ibaret görmektedir. (Kaldı ki, bu anlayışın üretim konusunda da olumlu sonuçlar verdiği söylenemez.)

Oysa ekonomik etkinlik dediğimiz şey, üretim, değişim, bölüşüm ve tüketim gibi dört aşamadan oluşur. Bu aşamaların herbiri toplumun sağlıklı bir yapıya sahip olması bakımından önemlidir. Hakça bir bölüşümü sağlayamayan, tüketiciyi koruyamayan bir ekonomi ne kadar iyi üretim yaparsa yapsın, toplumsal sorunlarını çözemeyecek ve dolayısıyla toplumun yapısında tamiri zor yaralar açacaktır.

Turgut Özal gibi ekonomiye yalnızca *"üretim"* gözlüğünden bakan gözlerin bakış alanları dışına çıkardıkları aşama *bölüşüm* ve *tüketimdir.* Çünkü ekonominin asıl sosyal yanı bu aşamalarda ortaya çıkar. Ekonomi, ancak bu aşamalarda bir araç olmaktan çıkıp, amaç haline dönüşür.

Bu iki aşamanın sessiz kahramanları ise tüketicilerdir. Tüketicinin tanımını yapmaya gerek var mıdır, bilmiyoruz. Yeryüzündeki ekonomik grupların en büyüğünü tüketiciler oluşturmaktadır. Her birey bir tüketicidir ve bu niteliğini doğduğu anda kazanır. Kısaca, yaş, cinsiyet, renk ya da inanışları ne olursa olsun, nerede yaşarsa yaşasın, ne işle uğraşırsa uğraşsın her birey bir tüketicidir.

Kuşkusuz tüketme eylemine her gelir grubu eşit biçimde katılmaz. Aylık geliri 100 bin ya da daha yüksek olan bir kişi ile, ayda 5-10 bin lira ile ailesini geçindirmeye uğraşan kişinin tüketim anlayışı aynı olmasa gerektir. Ancak gerçek olan

şudur ki, Türkiye'de yaşayan insanların çok büyük bir kısmı günlük yaşamını sürdürebilmek için büyük bir savaşım içindedir. Bu insanlar şimdi 24 Ocak ekonomik anlayışının kendilerine çizdiği engebeli yolda yürüme uğraşı içindedirler. Dolayısıyla tüketici deyince bugünkü koşullarda akla ilk gelen kesim onlardır.

Tüketicinin korunması sosyal devletin en önemli görevlerinden birisidir. Tüketicinin korunması deyince akla gelen ilk konu fiyatlar olmaktadır. Enflasyon oranının düşük olduğu ülkelerde fiyat denetimi deyince, daha çok fiyatların dağıtım aşamasında denetlenmesi akla gelmektedir. Oysa Türkiye gibi fiyat artışlarının hükümetler düzeyinde alınan köklü ekonomik kararlara bağlı olduğu gelişme sürecindeki ülkelerde tüketici korunması başka boyutlar da kazanmaktadır.

Bu gibi ülkelerde, 24 Ocak Kararlarında olduğu gibi, bir yandan *"fiyatlar özgür bir biçimde oluşsun"* savıyla aşırı bir fiyat yükselmesine yol açılırken, öte yandan ücretler yapay bir biçimde dondurulmakta ve dolayısıyla fiyat gelir dengeleri alt üst edilmektedir.

24 Ocak Kararlarının hemen ertesinde milyonlarca insanın yaşamını ilgilendiren temel tüketim mallarının fiyatlarında birbuçuk ile altı kat arasında bir artış olmuştur. Daha sonraki dönemlerde fiyat artış hızının azaldığını söylemek ise ücretleri uzun süreden beri pratik olarak donmuş bulunan geniş tüketici kitleleri açısından fazla önemli değildir. Çünkü fiyat artışlarındaki azalma zaten fiyatların tüketici açısından çekilmez hale geldiği bir düzeyden sonra başlamıştır.

★

★ ★

Toplumda çeşitli görüşlerin dışa vurulabildiği en önemli araçlar olan siyasi partilerin, dernek ve kuruluşların faaliyetlerinin durdurulduğu, güçlü tüketici örgütlerinden yoksun bir Türkiye'de milyonlarca insanın, Özal'ın aldığı bu ödül hakkında ne düşündüğünü söyleyebilme olanağı yok. Ama, Sanayi Devriminden sonra Batı Avrupa'da kapitalizmin gelişimini anlatan kitapları okuyan insanlar, bu dönemlerde topraklarından koparak kentlerde çalışmaya gelen insanların paylaştıkları ağır koşulları çok iyi bilmektedirler. Bu dönemlerde Kapitalizm kuramcılarının kendilerine empoze ettikleri tek erdemin *"üretmek ve yine üretmek"* olduğu insanlık tarihinin hala anımsadığı bir gerçektir. Ancak kapitalizmin insanı buruşuk bir kağıt parçası gibi bir kenara fırlattığı bu döneme verilen ad *"vahşi kapitalizm"*'dir.

Kapitalizmin vahşi döneminin tarih yapraklarına geçtiği günlerden buyana bir asır geçti. Bu koşulları 2000 yılına doğru gittiğimiz şu günlerde geniş halk yığınlarına kabul ettirmek isteyen bir kişiyi *"yılın ekonomisti"* seçmek doğrusu insanlık adına bir utanç olsa gerek...

Yılın ekonomisti seçilmeye olsa olsa, güç koşullar altında yaşamını sürdürmeye çalışan Türk halkı layıktır. ●

SALIDAN SALIYA

Türkiye

● Başbakan Bülend ULUSU HUBUBAT ALIM FİYATLARINDA DEĞİŞİKLİK YAPILDIĞINI AÇIKLADI. Yapılan değişiklikle buğdaya 250, arpaya da 50 kuruş fark verilirken, TMO'nin bundan sonra alımları yeni fiyat üzerinden yapacağı belirtildi.

● EV KİRALARININ SON BİR YILDA YÜZDE YÜZ ARTTIĞI BİLDİRİLDİ. Yargıtayın kira artışlarını yüzde 30'la sınırlandırmasına rağmen gecekondu bölgelerinde kiraların beş bin ile yedi bin 500 lira arasında değiştiği, bu rakamın lüks semtlerde 30 bin liradan başlayıp 150 bin liraya kadar çıktığı belirtildi. Birinci derecede devlet memurunun 27 bin lira net, bir işçinin ise 7bin 500 lira asgari ücret aldığı Türkiye'de kiralardaki bu artışın vatandaşı çok zor durumda bıraktığı açıklandı.

● HAC UÇAK BİLETİNE ZAM GELDİ. Diyanet İşleri Başkanlığından yapılan açıklamada 1981 yılı Hac mevsiminde Hacca gidecek yurttaşların 58 bin lira olan uçak bileti ücretinin Türk Lirasının dolar karşısında değer kaybetmesi nedeniyle 71 bin 380 liraya yükseldiği bildirildi.

● Sabancı Holding Yönetim Kurulu Başkanı Sakıp SABANCI 'TÜRKİYE'DE YAŞAYAN 45 MİLYON KİŞİNİN DEMOKRATİK PAZLAMENTER REJİMDEN UZUN SÜRELİ VAZGEÇMEYİ KABUL EDEMEYECEĞİNİ" SÖYLEDİ. Türkiye'nin 1946 yılından bu yana demokratik parlamenter rejim içinde yaşama alışkanlığını pekiştirdiğini belirten Sabancı, Türkiye'nin 12 Eylül 1980 tarihli hareketten sonra toprağa atılan tohumların meyve vermesinin bekleyişi içinde olduğunu ve bu bekleyişin demokrasiden soğuma şeklinde yorumlanmaması gerektiğini de sözlerine ekledi.

● BAKANLAR KURULU TELSİZ YASA TASARISINI KABUL ETTİ. Yeni telsiz yasası ile Milli Güvenlik Kurulu genel sekreterliğine bağlı "Milli Haberleşme Kontrol Teşkilatı" kurulacağı bildirildi.

● Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşarı Süha SOMER, KIŞ YAKLAŞTIKÇA ELEKTRİK DARLIĞININ ARTACAĞINI SÖYLEDİ. Son üç aydan beri sanayi kesiminin büyük oranda çalışmaya başladığını belirten Somer önümüzdeki aylar içinde Keban Santralinin iki ünitesinin de devreye gireceğini ancak bunun kesin bir rahatlama sağlayamayacağını bildirdi. Somer tam olarak ferahlamanın 1983 yılında gerçekleşeceğini de sözlerine ekledi.

● İhracatın kolay bir hale getirilmesi için her türlü çabanın gösterileceğine ilişkin açıklamalara rağmen yasalar ve bürokratik engeller yüzünden TÜRKİYE'DEN MAL İHRAÇ ETMENİN BÜYÜK SORUN OLDUĞU ÖNE SÜRÜLDÜ. Türkiye'nin büyük bir ihraç potansiyeline sahip olduğunu söyleyen ihracatçılar, gereksiz işlemlerin kaldırılması halinde ihracatımızın birkaç yıl içinde on misli artacağını belirttiler.

● PARA PİYASASI YASA TASARISI BAKANLAR KURULUNA VERİLDİ. Sermaye piyasasından sonra, para piyasasını da denetim altına almak üzere Maliye Bakanlığınca hazırlanan yasa tasarısı ile ilgili olarak yetkililer yaptıkları açıklamada, para piyasasının denetiminin de sermaye piyasasındaki denetim paralelinde olacağını ve para piyasasında çalışan kişi ve kuruluşların Maliye Bakanlığınca denetleneceğini belirttiler.

● MSP GENEL BAŞKANI NECMETTİN ERBAKAN TUTUKSUZ OLARAK YARGILANDI. Laikliğe aykırı hareket ettikleri gerekçesiyle Erbakan ve 33 arkadaşı hakında açılan davaya Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Mahkemesinde devam edildi. Bilindiği gibi mahkeme Erbakan ve 33 MSP yöneticisinin tutuksuz olarak yagılanmasına karar vermişti.

● Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 3 Numaralı Askeri Mahkemesi tarafından kapatılan YOL-İŞ FEDERASYONUNA BAĞLI ANKARA YOL–İŞ SENDİKASI AÇILDI. Öte yandan, aynı federasyona bağıl İstanbul Yol-İş Sendikası geçen hafta içinde kapatıldı.

● BBC'NİN TÜRKİYE MUHABİRİ METİN MÜNİR HAKKINDA SORUŞTURMA AÇILDI. Münir'in Aralık ayında BBC'ye verdiği bir haberde Türkiye'deki bir grubun Ermenilere karşı intikam almak için harekete geçilmesi gerektiği yolunda basın organlarına mektup gönderdiğini belirttiği ve soruşturmanın bu haberle ilgili olarak açıldığı bildirildi.

● Ankara Sıkıyönetim Askeri Savcılığı "Arayış" dergisinin 22 Ağustos tarihli sayısında yayınlanan "SİYASİ ŞOV" BAŞLIKLI YAZI NEDENİYLE YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ NAHİT DURU HAKKINDA DAVA AÇTI. Nahit Duru hakkında MGK'nin 52 numaralı bildirisine ve Sıkıyönetim yasasının 16. maddesine muhalefetten dava açıldığı bildirildi.

● FINDIK TABAN FİYATI 125 LİRA OLARAK BELİRLENDİ. Buna göre tombul kabuklu fındığın fiyatı 125 lira olarak belirlenirken sivri kabuklu fındığın 115 liradan işlem göreceği bildirildi.

● Boğaziçi Üniversitesi Rektörlüğü, yeni hazırlanan Yüksek Öğretim Kanunu (YÖK) tasarısının BAKANLAR KURULUNDAN ÇIKTIĞI ŞEKLİ İLE KANUNLAŞMASININ ÇOK SAKINCALI OLDUĞUNU BELİRTEREK TASARININ ÜNİVERSİTELERİ AYNI KALIBA SOKACAK BİR ZİHNİYETTE HAZIRLANDIĞINI İLERİ SÜRDÜ. B oğaziçi Üniversitesi Rektörlüğü tarafından yayınlanan bildiride, öğretim düzeyi ve coğrafi dağılım yüzünden üniversitelerin farklı olduğu ve tek yasa içinde düzenlemenin güç olduğu belirtilerek, yöneticilerin seçimle işbaşına gelmesinin ilke olarak korunması gerektiği vurgulandı.

● Milli Eğitim Bakanlığı'nın GİZLİ DİN EĞİTİMİNİ ÖNLEMEK AMACIYLA OKULLARDA KURAN KURSLARI AÇACAĞI BİLDİRİLDİ. Öğrencilerden isteyenlerin katılabilecekleri kursları dinbilgisi öğretmenlerinin yaptıracağı belirtildi.

● Endonezya ile yapılan antlaşma sonucunda TÜRKİYE'YE KAHVE GELECEĞİ BİLDİRİLDİ. Endonezya Dışişleri Bakanı, İstanbul'da yaptığı açıklamada on gün içinde 200 ton kahvenin Türkiye'ye geleceğini belirtti.

● Yüksek Hakem Kurulu Başkanı Naci VARLIK İŞÇİLERDEN YENİLENEN TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİNİN İŞYERLERİNDE UYGULANMADIĞINA İLİŞKİN MEKTUPLAR ALDIĞINI BİLDİREREK KENDİSİNİN SÖZLEŞMELERİ UYGULATMA YETKİSİ OLMADIĞINI SÖYLEDİ. Varlık, sözleşme hükümlerinin uygulanmaması halinde başvuru yerlerinin işmahkemeleri ve bölge çalışma müdürlükleri olduğunu da sözlerine ekledi.

● Gübre türlerine yüzde 43 ile yüzde 67 arasında değişen yeni zam yapıldı. Gübre fiyatları bu zamlarla 1979 yılından bu yana ortalama 10 kat artmış oldu. Gübreye yapılan son zamların, tarımda üretimin olumsuz yönde etkileyeceği bildiriliyor.

● Merkez Bankası Başkanı Osman ŞIKLAR DOLARIN ARTIK DOYUM NOKTASINA GELDİĞİNİ BELİRTEREK BUNDAN SONRA AVRUPA PARALARININ DOLAR KARŞISINDA DEĞER KAZANMASININ BEKLENEBİLECEĞİNİ SÖYLEDİ. Doların değer kaybetmesinin bizi rahatlattığını söyleyen Şıklar, doların bundan sonra değer kazanması için Reagan'ın yeni bir hadise yaratması gerektiğini ifade etti.

● Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı Müsteşarı Enver ŞENERDEM, DOKTORLARA MECBURİ HİZMET İÇİN EK ÖDEME YAPILACAĞINI SÖYLEDİ. Şenerdem yaptığı açıklamada mecburi hizmet yasasının altı yıl sonra güncelliğini yitirebileceğini bu durumda yeniden gözden geçirilmesinin sözkonusu olabileceğini belirtti. Şenerdem mecburi hizmette görev yerlerinin kura ile belirleneceğini de sözlerine ekledi.

● Ankara Tabip Odası Başkanı Doç.Dr. Nevzat EREN SAĞLIK PERSONELİ'NİN DÖRT YIL ZORUNLU HİZMET YAPMASINI ÖNGÖREN YASADA ÖZENDİRİCİ ÖNLEMLERİN BİR YANA BIRAKILDIĞINI SÖYLEDİ. Sorunun zorlayıcı yönle çözümüne ilişkin önlemler alındığını belirten Eren mesleğin özelliğinin gözönüne alınması gerektiğini de sözlerine ekledi.

● ÖZEL SEKTÖRE SİGARA ÜRETME İZNİ VERİLMESİ ÖNGÖRÜLEN YASA TASLAĞI ÜZERİNDEKİ ÇALIŞMALARIN DURDURULDUĞU AÇIKLANDI. Yapılan açıklamada sigaranın ihtiyaçtan fazla üretilmesi üzerine böyle bir karar alındığı belirtildi.

● Orgeneral NECDET ÜRUĞ KARA KUVVETLERİ KOMUTAN YARDIMCILIĞI VE MİLLİ GÜVENLİK KONSEYİ GENEL SEKRETERLİĞİ GÖREVLERİNE BAŞLADI.

Dünya

● Tahran'daki İran Başbakanlık binasında patlayan bomba sonucunda İran DEVLET BAŞKANI MUHAMMET ALİ RECAİ VE BAŞBAKAN MUHAMMED BAHONAR ÖLDÜ. Başbakanlıkta meydana gelen patlamayı henüz hiçbir örgüt üstlenmedi. Olayın geçtiğimiz haziran ayında İslâmcı Cumhuriyet Partisi binasında patlayan ve parti lideri Beheşti dahil 74 kişinin ölümüne yolaçan olaydaki gibi, yönetime karşı şehir gerillası takdiği uygulayan aşırı sol örgütlerce gerçekleştirilmiş olabileceği öne sürüldü. Öte yandan İran eski Devlet Başkanı Beni Sadr geçen hafta verdiği bir demeçte "Aralarında Recai ve Bahonar'ın da bulunduğu beş kişinin ölmesi halinde İran'da rejimin çökeceğini" söylemişti.

● Mısır Devlet Başkanı Enver SEDAT İLE İSRAİL BAŞBAKANI MENAHEM BEGİN'İN FİLİSTİNLİLERE ÖZERKLİK VERİLMESİ KONUSUNDA GÖRÜŞMELERE 23 EYLÜL'DE BAŞLAYACAKLARI AÇIKLANDI. Sedat ile Begin İskenderiye'de yapılan görüşmeler sonucunda Filistinlilere özerklik verilmesi konusunda görüşmelere başlamak için anlaşırlarken Sedat, FKÖ'nün Filistin halkının tek temsilcisi olmadığını söyledi. Öte yandan bir açıklama yapan FKÖ temsilcisi, Mısır ile İsrail'in özerklik görüşmelerine katılacak tek bir Filistinli dahi bulamayacağını belirterek, Mısır-İsrail ortak kararlarının ABD'den bağımsız alındığı düşüncesinde olmadıklarını söyledi.

● NATO'ya girme hazırlıkları yapan İSPANYA HÜKÜMETİ CEBELİTARIK BOĞAZININ NATO DENETİMİNDE BİR ÜS HALİNE DÖNÜŞTÜRÜLMESİNİ ÖNERDİ. Halen İngiltere'nin denetiminde olan Cebelitarık, iki ülke arasında bir anlaşmazlık konusu oluşturuyordu.

● ABD'NİN NÖTRON BOMBASI ÜRETİMİNE YENİDEN BAŞLAMA KARARINI PROTESTO EDEN TEK NATO ÜLKESİNİN NORVEÇ OLDUĞU BİLDİRİLDİ. Atom silahlarına karşı çıkan ve nükleer silahlardan arınmış bir Kuzey Avrupa görüşünü savunan Norveç Başbakanı, kendilerinin ABD ve Sovyetler arasında Avrupa'da atom silahlarının sınırlandırılmasına yönelik görüşmelere büyük önem verdiklerini belirterek, ABD'nin nötron bombası konusundaki kararının bu görüşmeleri olumsuz yönde etkileyeceğini söyledi.

● İDAM CEZASININ KALDIRILMASI İLE İLGİLİ BİR YASA TASARISI FRANSIZ HÜKÜMETİ TARAFINDAN KABUL EDİLDİ.

● Irkçı beyaz azınlık yönetiminin işbaşında olduğu Güney Afrika Cumhuriyetinin Angola'ya karşı başlattığı saldırı sürerken ANGOLA DEVLET BAŞKANI EDUARDO DOS SANTOS BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GÜVENLİK KONSEYİNİN HEMEN TOPLANARAK KONUYU GÖRÜŞMESİNİ İSTEDİ.

● TÜRKİYE GÜNEY AFRİKA'NIN ANGOLA'YA SALDIRISINI KINADI. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Türkiye'nin bir ülkenin, bir diğerine yaptığı silahlı müdahalelere tümüyle karşı olduğu bildirilirken, saldırının ciddi sonuçlara yol açabileceği de belirtildi. Güney Afrika'nın Angola'ya karşı saldırısının ABD dışında bütün batı dünyasında tepkiyle karşılandığı bildirildi.

SIKI PARA POLİTİKASINA DEVAM...

TÜRKİYE Cumhuriyet Merkez Bankasının reeskont kredilerine uyguladığı faiz oranlarını, yani reeskont faizlerini yükseltti. Bu uygulama ekonomi politikalarında bir değişiklik bekleyenler var idiyse, hiç olmazsa onların bu bekleyişlerinin bir süre daha gerçekleşmeyeceği ve sıkı para politikasının sürdürüleceği anlamına geliyor.

Bilindiği gibi, bankalar, kredi verdikleri müşterilerinden aldıkları senetleri T.C. Merkez Bankasına götürerek, halk dilinde yaygın olan deyimle kırdırıyorlar ve karşılığında reeskont kredisi alıyorlar.

Merkez Bankasının, bankalara açtığı bu reeskont kredilerine uyguladığı faiz oranlarına da reeskont faizleri deniyor.

Reeskont faiz oranları, para kredi hacmini belirleyen araçlardan biri. Reeskont faiz oranlarının yükseltilmesi, doğaldır ki, para-kredi hacmindeki genişlemeyi yavaşlatır, hatta yerine göre para-kredi hacmini daraltır.

26 Ağustos 1981 günlü Resmi Gazetede yayınlanan bir duyuru ile Merkez Bankası reeskont faiz oranlarının yükseltilmiş olması, Hükümetin, para-kredi hacmindeki genişlemeyi yavaşlatmak niyetinde olduğuna işaret ediyor.

Eldeki resmi verilere göre, bu yılın ilk yedi ayında, ülkemizde enflasyon ölçüsü olarak kullanılan toptan eşya fiyatları genel endeksindeki artışın yüzde 14,5 olduğu gözlemleniyor. Devlet İstatistik Enstitüsünün yaptığı ilk tahminlere göre de ulusal gelirin büyüme hızı yüzde 3,5 dolayında. Bu durumda, paracı yaklaşıma göre, emisyon hacminde ve para hacmindeki genişleme de yüzde yirmi dolayında olması gerekirdi.

Oysa, geçen yedi aylık dönemde emisyonun yüzde 27,1 ve para hacminin de (bilfiil tedavül eden banknot ve ufak para + vadesiz tasarruf mevduatı + vadesiz ticari mevduat + bankaların Merkez Bankasındaki serbest tevdiatı) yüzde 24,2 oranında arttığı görülüyor.

Hükümetin, bu genişlemeyi aşırı bulduğu ve o nedenle bunu yavaşlatmak istediği anlaşılıyor.

Bu doğru mu, yanlış mı, değerlendirmesine girmek gereksiz. Bu konuda o kadar çok şey söylendi, o kadar çok yazıldı ki... En iyisi, bekleyip sonuçları görmek.

Denebilir ki ya sonuçları ağır olursa... Öteki ülkelerde oldukça ağır oldu. İşsizlik arttı, üretim yavaşladı, büyüme hızı geriledi, ekonomi daraldı.

Umalım ki bizde böyle olmaz. Olsa bile, yine umalım ki büyük sorunlar yaratmaz... •

BÖYLE ENERJİ ARTIRIMI OLMAZ

ÜLKEMİZDE enerji ve özellikle elektrik denilince ilk akla gelen artırım, yani tasarruf. Artırım için neler yapılmadı ki, Başbakanlıkda "Enerji Tasarruf Koordinasyon Kurulu" bile kuruldu. Sanayicilerin üretim artışını engelleyecek, "tahsisli elektrik uygulaması" adı altında, gizli elektrik kısıntılarına gidildi. Camilerde vaizlerin okunması için "enerji tasarruf söylevleri" hazırlandı ve "makarna suyunu dökmeyin, çorba yapın" gibi anlamsız önerilerde bile bulunuldu. Tasarruf diye gereksiz yere yayın saatları azaltılan televizyonda, savurganca tutumla her akşam "tasarruf vecizeleri" ekrana getiriliyor. Tasarruf diye yakında "açık elektrik kesintileri" de başlayacak.

Yanlış enerji politikasının çıkışı artırımda değil. Bırakın dünya ortalamasını, komşularından bile kişi başına elektrik tüketimi daha az olan Türkiye, "olmayanı tasarruf ederek" nereye varacak? Üretim patlamasına mı, yoksa giderek gerilemeye mi?

Eskişehir Sanayi Odası, tasarruf diye yapılan "tahsisli elektrik uygulaması" için şöyle diyor.

"Bir kere bu uygulama, yaklaşık bir yıldır hemen her yerde sözü edilen ve sanayi kuruluşlarının da bunu gerçekleştirmek için var güçleriyle çalıştıkları, üretim ve ihracatı artırma çabalarıyla taban tabana zıttır."

Elektronik araç ve gereç sanayinin yayın organı olan "Kaynak" dergisi, valilikler arasında programlı kısıntı yapılsın yapılmasın toplantıları düzenlenirken, tüketicilerin standard dışı malzeme kullanımından kaynaklanan elektrik kaybına eğilinilmemesinden yakınarak şöyle diyor.

"Konutlarda kullanılan iç tesisat malzemesi olarak anahtar komitatör, armatür ve duy, sigorta bağlantı elemanları ve kabloların satandard özelliklere uymamasından ötürü bir yılda kaybolan enerji Hirfanlı hidroelektrik santralının üretimi kadardır."

Kuşkusuz bu tip stândard olmayan malzeme sanayi işletmelerinde de kullanılıyor. Suçlusu bunu üretip—satan sanayi kuruluşları ile denetim yapmayan devlet kuruluşları. Ancak biz Kaynak'çıların açıklamasına bir eklenti yapalım. Türkiye'de toplam elektrik şebeke kayıpları, her yıl dışardan satın aldığımız elektrik enerjisine yakın. Ya da en az Gökçekaya ve Demirköprü hidroelektrik santrallarının üretimleri kadar. Güç faktörü yükseltilerek, teknik deyimle kör güç kompanse edilerek bu azaltılabilir, ama çalışan yok. Kesmek, kısmak daha kolay geliyor. •

PARA YATIRIMA MI GİDİYOR?

ENERJİDE devlet desteği olmadığı için elektrik fiyatları sık sık artıyor. Yine petrol fiyatları arttı denildi ve elektrik fiyatları artırıldı. Türkiye Elektrik Kurumu, belediyelere sattığı elektriğin fiyatını kilovat-saat başına 610 kuruşa çıkardı. Belediyeler de bir kilovat-saat elektriği 675 ya da 750 kuruştan satıyorlar. Türkiye Elektrik Kurumu'nun aldığı 610 kuruş ne oluyor? Doğrusu bu sorunun yanıtını tam bilen yok.

Türkiye Elektrik Kurumu yasası, "elektrik fiyat ve tarifeleri, bütün işletme ve idare giderleri ile her türlü vergileri karşılandıktan sonra net sabit kıymetler üzerinden yüzde sekizden az olmamak üzere bir gelir gözetmek suretiyle hazırlanır" diyor. Böylece Kurum yasadaki yüzde sekizlik kazancını sağlarsa, yerli para gereksiniminin yüzde 33'ünün bu yoldan elde olunabileceğini savlayan hesaplamalar var. Ancak, gerçekte kârın tamamı yatırıma mı gidiyor? Kuşkusuz hayır.

Satış kârından, genel idare giderleri, pazarlama giderleri, araştırma ve geliştirme giderleri ile programlanmış büyük proje giderleri düşünülerek, işletmenin faaliyet kârı bulunuyor. Faaliyet Raporlarında programlanmış büyük proje giderlerine hiç pay ayrılmıyor. Dolayısıyla Türkiye Elektrik Kurumu'nun satış kârı, genel yönetim, araştırma ve pazarlama giderlerine harcanıyor, artan olursa kârın dağıtımına geçiliyor. Kârın dağıtımı da şöyle. Önce genel ve yedek akçe ile ikramiye payı ayrılıyor. Kalandan olağanüstü yedek akçe de ayrılabiliyor. Kalanı da ödenmemiş sermayesine mahsup ediliyor. Türkiye Elektrik Kurumu'nun sermayesi 50 milyar TL, ama 30 milyar TL'yı aşan bölümü ödenmemiş durumda. Ödenmemiş sermayeye mahsup edilen bölüm istenirse, finansman programı çerçevesinde yatırımlara aktarılabiliyor, ama yüzde kaçı? O belli değil. Tüm kârı bile yatırım programının ancak yüzde yedi-sekizi kadar. Elektrik yatırımları kârdan değil, hazineden karşılanıyor.

Petrol pahalandı diye elektrik fiyatları artırılırken, elektrikten alınan her türlü vergiler ve harçlar kaldırılarak, elektrik faturalarının biraz düşürülmesi olanaksız mı? •

REAGAN, SCHMİDT'İ DÜŞÜRMEK NİYETİNDE Mİ?

ABD Başkanı Reagan'ın, nötron bombası yapımına başlama kararı ve bu kararı NATO müttefiklerine danışmaksızın almış olması, dünyada yeni bir gerileme ve müttefiklerde belli kaygılara yol açarken, Batı Almanya'nın Sosyal Demokrat Başkanı Helmut Schmidt'in ve başında bulunduğu koalisyon hükümetini de büyük güçlüklerin içine itti.

Batı Almanya nükleer silah yapmıyor. Buna karşılık, NATO'ya olan yükümlülükleri dolayısıyla topraklarında önemli ölçüde nükleer silah bulunduruyor. Ayrıca, ister orta menzilli stratejik nükleer savaş başlıkları olsun, ister nötron bombası olsun, yeni nükleer silahların NATO çerçevesinde kullanılması söz konusu olduğunda, Batı Almanya, bunları topraklarına kabul etmek zorunda olan ülkelerin başında geliyor. Çünkü, Varşova Paktı Üyesi ülkelerle oldukça uzun ortak bir sınırı var. O nedenle Batı Almanya çıkacak bir nükleer savaşta, başında kabak patlayacak ilk ülke olacağını varsayıyor. Bu kaygı, Batı Almanya—ABD ilişkilerini ister istemez etkiliyor, nazikleştiriyor.

Nitekim, Hür Demokratlarla koalisyon içinde iktidarda bulunan Sosyal Demokrat Partinin saflarında, hattâ hür Demokratların arasında, orta menzilli stratejik nükleer savaş başlıklarının Batı Almanya'ya yerleştirilmesine karşı şiddetli bir karşı çıkış vardı ve bu, Schmidt başkanlığındaki koalisyon hükümetinin geleceğini tehdit ediyordu. Şimdi buna, bir de nötron bombası sorunu eklenmiş oluyor.

Başkan Reagan, nötron bombası yapımına başlama

kararını verirken, bu kararın müttefikleri tarafından belirli bir tepkiyle karşılanacağını ve özellikle Batı Alman Hükümetinin çok güç durumda kalacağını, kuşkusuz, bilmiyor değildi.

Bunu bildiğine göre, o zaman akla, "Reagan Sosyal Demokrat Hükümeti düşürmek ve yerine daha rahat çalışabileceği Hristiyan Demokratların önderliğinde bir sağ koalisyon kurulmasını mı amaçlıyor?" sorusu geliyor.

Nitekim Batılı bir gözlemci, bu olasılığı ima ederek, "Eğer Reagan, Schmidt'in iktidarda kalmasını güçleştir-

mek için kolları sıvasaydı, bundan (notron bombası kararı) daha iyi bir yol bulamazdı" diyor.

Bu, akla yakın bir olasılık olduğu gibi, Reagan'ın, Schmidt hükümetini güçsüzleştirmek istemesi ve gücünü yitirmiş, sallantıda olan bu hükümete ABD isteklerini daha dolay kabul ettirebileceğini düşünmesi de akla yatan bir sav olarak gözükmekte.

Sonuç ne olursa olsun, son seçimlerde esasen güçsüzleşmiş olarak çıkmış bulunan Helmut Schmidt'i güç günlerin beklediği bir gerçek. •

KADDAFİ'NİN SONBAHAR TAARRUZU

ARAYIŞ Muhabiri bundan bir ay önce Libya Devrimi Kutlama törenleri için Libya'ya çağrıldığı zaman, bu gezinin olağandışı bir hava içinde geçeceğini düşünmüyordu. Ne var ki bir Eylül Devrim Törenlerinin başlamasından iki hafta önce Sidre Körfezinde meydana gelen hava çatışması ve iki Libya uçağının düşürülmesi törenlerin daha coşkulu geçmesine neden oldu.

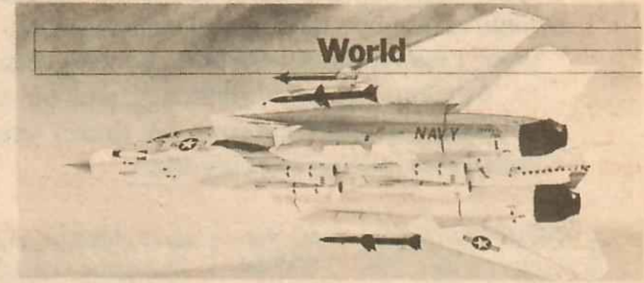
Devrimin 12. Yıldönümü dolayısıyla düzenlenen törenlerden birgün önce ise Libya Halkı ile Dayanışma Konferansı çalışmalarına başlıyordu. Konferansa 82 ülkeden 245 örgütü temsil eden 600'e yakın delege katılıyordu.

Gerek toplantıya, gerekse Konferansa katılan davetliler, Kaddafi'nin Altıncı Filoya ait uçaklarla, Libya Hava Kuvvetlerine ait iki uçak arasında meydana gelen çatışmayı Üçüncü Dünya ülkelerine yönelik bir çağrı haline dönüştürme çabasını gözlüyordu.

Kaddafi'nin bu yılki törenlerde yaptığı konşmanın temelini Akdeniz oluşturdu. "Akdeniz ve Hint Okyanusunun emperyalist filolardan temizlenmesi" için bir dayanışma öneriyordu Libya Devrim Konseyi Başkanı. Bu arada Türkiye ve Yunanistan'daki ABD üslerinin kaldırılması için uluslararası bir girişim önerisi de konuşmada yer aldı.

Kaddafi'nin konuşmasındaki ilginç bir nokta da Birleşmiş Milletler merkezinin ABD'den başka bir ülkeye taşınması önerisiydi. Kaddafi ayrıca Güvenlik Konseyinde veto hakkı bulunan ülkelerin bu haklarının geri alınması gerektiğini vurguladı.

Libya Devriminin 12. Yıldönümü için düzenlenen törenlerin başlamasından bir hafta önce Güney Afrika'nın Angola'ya saldırması kuşkusuz Afrika'da en çok konuşulan konuydu. Afrika Birliği Örgütü'nün önümüzdeki nem toplantısının Libya'nın başkenti Trablus'da yapılabilmesi için büyük bir diplomatik savaşım veren Kaddafi,

Angola hükümetine bir dayanışma çağrısı yaparak bir koz daha kullanıyordu. Bu arada törenler sırasında yapılan bazı konuşmalarda Libya'nın Afrika Birliği Örgütünün merkezi olması öneriliyordu.

Kısaca Kaddafi'nin son yıllarda kendine yöneltilen "teröristleri destekleme" iddialarının ve bu yıl içinde Çad'a yapılan askeri müdahalenin bazı Afrika ülkelerinde yol açtığı çekimserliği gidermek için büyük bir diplomatik kampanyaya giriştiği görülüyor. •

CİA HASRET GİDERİYOR

BUGÜNLERDE Amerikan halkının haritada yerlerini bile gösteremedikleri Moritanya ve Moritius, ABD'de en çok tartışılan konuların başında geliyorlar. Herkes birbirine bu ülkelerin nerede olduklarını, isimlerinin nasıl yazıldığını sorup duruyor. Bu iki devletin Amerika'da şöhret olmalarının öyküsü de şöyle.

CIA'nın bir yabancı ülkede "kirli işler" hazırlığı içinde olduğunun öğrenilmesi Amerikan Kongresini karıştırmıştı. Hatta Kongrenin istihbaratla ilgili alt komisyonu Reagan'a bir mektup göndererek, CIA planına karşı olduğunu duyurmuştu. Newsweek dergisi, planın Kaddafi'yi devirmekle ilgili olduğunu yazarken, Washington Post gazetesi hedefin Moritanya olduğunu öne sürmüştü.

Moritanya yetkilileri bu haber üzerine ABD Dışişleri Bakanlığına başvurarak açıklama istemişler. Şimdi açıklandığında göre, Moritanya gerçekten de hedef değilmiş. Hedef ülke Moritius'muş ve bu iki ülkenin isimleri birbirine çok benzediğinden böyle bir karışıklık olmuş. Ama, özürleri kabahatlerinden büyük Amerikan Dışişleri yetkilileri Moritanyalıların buna inandıklarından da emin değillermiş.

Bu arada, Time dergisi, Kongre alt komisyonunun Reagan'a yazdığı mektubun böyle küçük işlerle ilgili değil de, CIA'nın Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da tezgahlanmaya çalıştığı çok daha büyük bir operasyonla ilgili olduğunu yazıyor.

"İsim karışıklığı" bir yana, önümüzdeki günlerde Üçüncü Dünya ülkelerinde başka tür "karışıklıklar"la karşılaşırsak hiç şaşırmayalım. Anlaşılan, Watergate skandalından sonra bir süre zorunlu istirahata çekilen CIA, bugünlerde hasret gideriyor. •

TÜKETİCİLER TÜKENİYOR

- **Sırtını yüksek gümrük duvarlarına dayamış sanayimiz, *"bu aç piyasaya ne sürsen gider"* diye; *"yasalarla korunmayan tüketiciler yalnız ve çaresiz"* diye; *"tüketiciler yeterince eğitilmemiş"* diye; *"kısa zamanda çok kazanıp köşeyi dönelim"* diye, ürettiği malın niteliği konusunda en küçük kaygı duymuyor. Nasıl olsa malı alıcıya görünüşte bir kez sağlam olarak teslim etti mi, artık tüketici yazgısıyla başbaşa kalıyor. Mal çürükmüş, mal özürlüymüş, mal bozukmuş, mal niteliksizmiş, ne olacak; üretici kime şikayet edecek. Kime derdini anlatacak ki?..**

- **Meslek odaları, birlikler, dernekler içinde örgütlenmiş bulunan üreticiler karşısında, tüketiciler örgütsüz ve dağınık. Üstelik ekonomik bakımdan güçlü oldukları için, üreticiler siyasal yaşama da ağırlıklarını koyabiliyorlar. İşlerine gelmezse, örneğin geçmişte görüldüğü gibi bir tüketiciyi koruma yasasını, bir haller yasasını, bir ticaret yaşamının düzenlenmesi yasasını engelleyebiliyorlar.**

İKTİSAT kuramının temel varsayımlarından biri, "tüketici egemenliği" varsayımıdır. Buna göre, tüketicilerin özgürce belirtecekleri tercihler, o ekonomide üretilen malların türünü, miktarını, niteliğini ve fiyatını belirler.

Tüketicilerin onurunu okşayan bu varsayım öteki ülkelerde ne ölçüde geçerlidir, bilemiyoruz. Ama bildiğimiz bir şey varsa, o da, ülkemizde tüketicilerin böyle egemen kişiler ya da yığınlar değil, fakat tam tersine, yoksulluk tuzağına düşmüş, üreticilerin ve piyasanın tutsağı olmuş, korumasız, örgütsüz ve yazgısıyla başbaşa bırakılmış kişiler ya da yığınlar olduğudur.

TÜKETİCİLER GİTTİKÇE YOKSULLAŞIYOR

Türk ekonomisi, gelişme sürecinde bir ekonomi. Birey başına düşen ulusal gelir düzeyi düşük. Zaten yetersiz olan ulusal gelirin dağılımı hakca değil. O nedenle, ekonominin olağan koşullar içinde bulunduğu dönemlerde bile büyük tüketici kitleleri enaz geçim düzeyinde yaşıyorlardı.

Son yıllarda ulusal gelir artışı yavaşladı. Hızlı enflasyon, dar ve değişmez gelirli büyük tüketici yığınlarının aleyhine gelir dağılımını büsbütün bozdu. O yüzden tüketicinin satın alma gücü geriledi. Geçim güçlükleri daha da arttı.

Genel ekonomik durumun enflasyonun ve gelir dağılımının tüketiciler üzerindeki olumsuz etkileri yetmiyormuş gibi, bu yıkıma bir de 24 Ocak kararları çerçevesinde uygulamaya konulan katı gelir ve ücret politikası ile, esnek fiyat politikalarının getirdiği ağır yük eklendi.

Sanki enflasyonda tekel kârlarının, oligopol kârlarının, enerji kıtlığının, döviz darboğazının rolü yokmuş gibi, bunda yapısal bozuklukların, çarpıklıkların hiç günahı yokmuş gibi, enflasyonun tüm suçu ücretlere, gelirlere, tarım ürünlerini destekleme fiyatlarına yüklendi. Böylece dar ve değişmez gelirli tüketiciler, bir yandan enflasyonun, bir yandan da katı ücret esnek fiyat politikasının kıskacında büsbütün yoksullaşır oldular.

PİYASALARIN VE ÜRETİCİLERİN TUTSAĞI TÜKETİCİ

Gerçek gelirleri gittikçe gerilemekte ve yaşam güçlükleri gittikçe ağırlaşmakta olan geniş tüketici kitleleri, bari bu gelirlerini özgürce harcayabiliyorlar mı?

Ne gezer... Zaten birçoğunun elinde, ev kirası gibi, yakacak parası gibi, aydınlatma giderleri gibi harcamalar çıktıktan sonra, yiyecek ve öteki temel gereksinmeler için bir şey kalmıyor ki...

Temel gereksinmelerinin ve zorunlu giderlerinin dışında harcayacak birkaç kuruş olanlar da, ya gösterişçi tüketimin, yani daha varsılların tüketimini taklit ederek lüks tüketim malları edinme çabasında, ya da gereksiz bir yığın mal üreten sanayiin, bu malları satabilmek için açtığı, istem yaratma, gereksinme uyarma kampanyasının ağında. Bu ortam içinde kimileri, ciklet reklamlarıyla, şekerleme reklamlarıyla, meşrubat reklamlarıyla, özetle gereksiz tüketim malları reklamlarıyla akılları çelinen yavrularının bu isteklerini karşılamak için çırpınıyor. Kimileri de bu istekleri karşılayamamanın acısını yaşıyor. Kimileri, yeni modellerini reklamlarda gördükleri dayanıklı tüketim mallarını edinememenin sıkıntısını çekiyorlar.

Kısaca, piyasanın, üreticinin tutsağı olmuş yoksul tüketiciler.

YALNIZ VE ÇARESİZ TÜKETİCİ

Sırtını yüksek gümrük duvarlarına dayamış sanayimiz, "bu aç piyasaya ne sürsen gider", diye; "yasalarla korunmayan tüketiciler yalnız ve çaresiz" diye; "tüketiciler yeterince eği-

---

SAFİYE TEMAŞA
Ev kadını

BİZ TÜKENİYORUZ

RESİM çekeceksinde ne olacak. Benim resmim yerine çok yazı yaz. Belki düzelir. Diyeceksin ki, çok yazıldı, çizildi. Ne faydasını gördün. Olsun yine de yaz. 'Tüketici' dedin. Ne tüketicisi. Bir şey olacak ki tüketesin. Biz tüketemiyoruz. TÜKENİYORUZ. Dolaşıp, dolaşıp eli boş, çantası boş, gözü tergahlarda geri eve dönüyoruz. Bütün varlığımız 65 yaş maaşı. Herşeye zam geldi, 65 yaşın maaşına zam gelmedi. Bu parayla ne alıp ne tüketeceğim. Kiraya bile yetmiyor. Herhalde bu gidişle biz tükeneceğiz. Böylece tüketicilerin bir bölümü yok olur, hiç olmazsa mal bollaşır. Belki o zaman ucuzluk olur. Ama biz göremeyiz herhalde ●"

NİYAZİ YILMAZ
Almanya'da 17 yıllık işçi

FİYATLARA ALMAN MARKI DA DAYANAMADI

EFENDİ, diyeceğim şu. Şimdiye kadar bilmiyorduk. Her yıl eş'de, dost'da zaman tüketiyor, yeme içme nedir, geçim derdi nedir pek bilmiyorduk. Bu yıl kendi evimizde kaldık. Herşeyi iyice anladık. Türkiye'de geçinmek pek zormuş. Para yetiştiremedik. Hadi Türk lirası yetişmiyor, Alman Markı yetişsin dedik, vallahi o bile dayanamadı fiyatlara. Kar gibi eridi gitti. Çok şey de almadık. Zaten birçok şeyi burada yapılan malın kalitesine güvenemediğimiz için, ayrıca kazık yeriz korkusuyla dışarıdan getiriyoruz. Burada alınan mal eve gelene kadar. Eve girdikten sonra ne olursa olsun, isterse kırk parça olsun satana söz kar etmiyor. O malını sattı kurtuldu. Alan ne yapacak. İşte o belli değil. Ucuz değil ki atsın. Gücü de yok. Boynunu büker düşünür durur ●"

tilmemiş" diye; "kısa zamanda çok kazanıp köşeyi dönelim" diye, ürettiği malın niteliği konusunda en küçük kaygı duymuyor. Nasıl olsa, malı alıcıya görünüşte sağlam olarak bir kez teslim etti mi, artık tüketici yazgısıyla başbaşa kalıyor. Mal çürükmüş, mal özürlüymüş, mal bozukmuş, mal niteliksizmiş, ne olacak, üretici kime şikayet edecek, kime derdini anlatacak ki?...

Gerçekten, pazarda el çabukluğu ile filenize giren çürük domates, ezik şeftali, cücüklenmiş soğan daha yerine konulur konulmaz bozulan herhangi bir eşya için başvurulacak makam mı var, yetkili mi var? Varolan makamların ya da yetkililerin yetkileri mi var?...

O nedenle, tüketicinin korunmasına ilişkin düzenlemelerin eksikliği kendini hergün biraz daha çok duyuruyor.

Ticaret yaşamının düzenlenmesi gereği açık seçik görülüyor.

Umalım ki bunlar biran önce görülsün ve konu ele alınsın.

ÖRGÜTLENMEMİŞ TÜKETİCİ

Meslek odaları, birlikler, dernekler içinde örgütlenmiş bulunan üreticiler karşısında, tüketiciler örgütsüz ve dağınık. Üstelik, ekonomik bakımdan güçlü oldukları için, üreticiler siyasal yaşama da ağırlıklarını koyabiliyorlar. İşlerine gelmezse, örneğin geçmişte görüldüğü gibi bir tüketiciyi koruma yasasını, bir haller yasasını, bir ticaret yaşamının düzenlenmesi yasasını engelleyebiliyorlar.

AZMİYE TOPDAĞI
Ev kadını - Terzi

SAHİBİMİZ, GÜVENECEK YERİMİZ YOK

SORUNLARIMIZ mı. Sorunlarımız çok. Aldığımız mal iyi değil. Pazarda manavda ezik çürük dolduruyorlar. Pahalı radyo, televizyon, buzdolabı gibi mallar çabuk bozuluyor. Yenisini alamayacağımız için tamirci peşinde koşuyoruz. Mobilya ateş pahası. Yanına yaklaşılmıyor. Her şeyde gözümüz kalıyor. Alamıyoruz. Kimse bu işe sahip de çıkmıyor, öyle zaman oluyor ki kime başvuracağımızı şaşırıyoruz. Bazen de başvuran haksız çıkıyor. Hakkımızı arıyacağımız yerler, bizi savunacak yerler yok. Ucuz mal satan kooperatiflerimiz bile yok. Satıcıların, tüccarın herşeyi var. O yüzden onlar her dediklerini yapabiliyor ve istedikleri fiyattan satış yapabiliyorlar. Yaptıkları yanlarına kar kalıyor. Ezilen bizler oluyoruz ●"

Bu durumda tüketicilerin de örgütlenmeleri kaçınılmaz görünüyor.

TİCARETTE VE DAĞITIMDA ARACI HALKALAR

Tüketicilerin belini büken öteki bir sorun, ticaret ve dağıtım düzenindeki aracıların çokluğu. Mallar üreticilerden tüketicilere gelinceye kadar o kadar çok aracıdan geçiyor ki... Her aracı halka, fiyatı öylesine artırıyor ki... Sonunda tarlasında kilosu beş on lira olan bir sebzeyi ya da meyvayı manavda 25 liraya 50 liraya alıyoruz. Aslında bu, yalnız tüketicinin değil, aynı zamanda üreticinin de sorunu. Emeğini vererek, alınterini dökerek binbir güçlükle ürettiği malı yok pahasına elinden çıkarmak zorunda kalan üretici, bu zahmetinin karşılığını alamazken, üreticiyle tüketici arasına girenler, gereğinden çok kazanabiliyorlar. Fiyatları yapay olarak artırabiliyorlar.

Bu koşullar altında tüketiciler, gerçekten tükeniyorlar ve "üreticiye, aracıya gösterdiği ilgiyi Devlet, bize de göstermeli", diye düşünüyorlar.

Böyle düşünürken de haklı değiller mi? ●

ALİ PALA
Odun kırıcı (Baltacı)

HERŞEY ATEŞ GİBİ, ELİMİZİ YAKIYOR

ELİMİZİ hiçbir şeye vuramıyoruz. Mümkün olsa yemiyeceğiz, içmiyeceğiz. Ama mümkün değil. Önümüz kış, odun kömür lazım. Soba, boru lazım. Ne bulup, ne kadar yakacağız belli değil. Bazı insafsız ardiyelerin kantarı da bozuk oluyor. Bir darbede oradan yiyoruz. İşte durumumuz bu ●"

İÇ FİNANSMAN DA ZORLANIYOR

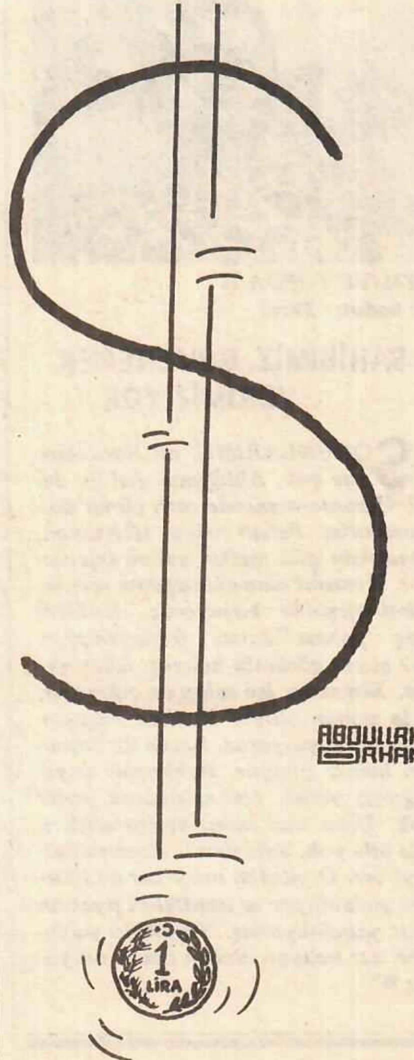
• Yılın ilk yarısı sonunda yapılan tahminlerde, tarımsal destekleme alım döneminde daha esnek bir para politikası izleneceği, destekleme alımı nedeniyle yaratılacak ek likiditenin piyasada göreli bir canlanmaya yol açacağı bekleniyordu. Ancak bu iyimsel bekleyiş gerçekleşmedi. İşçi dövizi girişlerinin piyasadaki para miktarını genişletmesi ve Bütçe dengesinin finansmanında karşılaşılan güçlükler aşılamadı.

TARIM ürünlerinin destekleme alım fiyatlarının hemen hepsi açıklandı. Verilen fiyatlarda geçen yıla göre artış oranları, giderek düşüyor. Ürün fiyatlarında başlangıçta geçen yıla göre yüzde 40 dolayında artış yapılırken ve maliyet artışları bir ölçüde karşılanabilirken, geçtiğimiz günlerde artış oranı yüzde 10 dolayına kadar düşürüldü. Üreticilere yapılacak ödemeleri düşürerek piyasaya fazla para çıkmasını önlemek amaçlanıyor.

Destekleme alım fiyatlarının sınırlandırılmasına karşın, parasal büyüklüklerde kısıtlamalar zorlanıyor. Oysa, yılın ilk yarısı sonunda yapılan resmi tahminlerde, tarımsal destekleme alım döneminde daha esnek bir para politikası izleneceği, destekleme alımları nedeniyle yaratılacak ek likiditenin piyasada göreli bir rahatlamaya yol açacağı öngörülüyordu.

Ancak bu iyimserlik ve beklenen göreli esneklik gerçekleşmedi. Neden, işçi dövizi girişlerinin yarattığı baskıdan da etkilenerek piyasadaki para miktarının ağustos ayı başında birkaç hafta içinde 90 milyar lira dolayında artarak 367 milyar liraya kadar yükselmesiydi. Ayrıca, Bütçe dengesinin finansmanında karşılaşılan güçlükler de aşılamamıştı. Düşünülen ise, vergi gelirlerinin artacağı ve Hazine'nin Merkez Bankası kaynağından kullanmak zorunda kaldığı kısa vadeli avans tutarının azaltılacağıydı. Doğan bu olanak da mevduat bankaları aracılığıyla özel kesime kaydırılacaktı. Bu kaydırma, destekleme alımlarının yoğunlaşmasıyla piyasada canlanacak talebin finansmanı ve gerekli asgari kredi koşullarının yaratılması için zorunlu görülmekteydi.

Ağustos ayı başından buyana olanlar ise düşünülenlerin tam tersine. Para politikasının bir ölçüde de olsa esnekleştirilmesi bir yana, sıkı para politikasını daha da katılaştırmaya yönelik bir dizi önleme başvurulduğu gözleniyor. Bütçe dengesinin sağlanması ayrı bir özen gerektiriyor. Destekleme alım fiyatları tarım ürünleri üretimini tehdit edecek ölçüde düşük tutuluyor. Bu arada, Merkez Bankası kaynaklarından özel kesime ve tarıma açılan kredi olanakları kontrollu biçimde daraltılıyor. Özetle, iç finansman dengesinin korunmasında ciddi güçlüklerle karşılaşılmasının gerekleri bütün katılığıyla yerine getirilmeye çalışılıyor.

Bu durumun önemli bir sonucu faiz oranları konusunda yaşanacak. Bankalar sisteminin, 6 aylık mevduat için üstlendiği yüzde 50 oranındaki faiz yükünü hafifletme çabası, bunun için 1982 yılı başını hedefleyerek yaptıkları hazırlıklar tehlikeye girebilir. Parasal büyüklüklere koyulan sınırlamalar nedeniyle para en önemli mal olma niteliğini koruyacağına göre, faiz oranlarını kısa vadede düşünmek mümkün olmayabilir. Aksine, faiz oranlarının yükselmesi beklenebilir.

OLANLAR VE ÜRETİM

Bu gelişme, gerek yeni üretim içinde maliyet yapıları açısından, gerekse yeni yatırımların tamamlanabilmesi açısından da tehlikelidir. Öte yandan, artış oranı düşürülerek açıklanan destekleme fiyatları, özellikle geleneksel tarım ürünleri için kritik fiyattır.

Eğer bu fiyatlar üzerinden alınan primlerde yeni bir ayarlamaya gidilmez ise ihraç olanaklarının daralacağı kuşkusuzdur. Buna karşın, halen ihraç fiyatlarında döviz kuruna dayalı olarak yaratılan destekli fiyat uygulamasının, vergi iadeleri nedeniyle Bütçeye getirdiği yükün daha ileri boyutlarda arttırılması zorunda kalınabilecek. Buysa, korunmaya çalışılan sıkı para politikasının kendi içinde yara alması sonucunu getirecek.

Öte yandan, destekleme alım fiyatlarındaki yetersizlik, 1982 yılı üretimini de olumsuz yönde etkileyebilecek. Çünkü, tarımsal ürünler için belirlenen destekleme alım fiyatları, Türkiye'de tarım üretimini yönlendiren ögelerin başlıcası. Fiyatların

yetersiz bulunan ürünlerin üretimi olumsuz yönde etkilenebiliyor.

Bu konuda en çarpıcı örneği ise buğday oluşturuyor. 1979 yılında Toprak Mahsulleri Ofisi tarafından kilosuna ortalama 5 lira 3 kuruş ödenen buğday, 1980 yılında 10 lira 20 kuruşluk ortalamaya oturdu. 1981 yılı destekleme fiyatı ise 16 lira olarak açıklandı.

Bu fiyatlar buğdayın destekleme alım fiyatlarının son iki yıl içinde öteki tarım ürünlerinin çoğunluğunun aksine, yüksek oranlı sayılabilecek artışlara konu olduğunu ortaya koyuyor. Ancak, bu oranın yeterli olup olmadığına karar vermek için, dünya fiyatları ile Türk Lirası'nın ABD Doları karşısındaki paritesinin de dikkate alınması gerekiyor. Bu değerlendirme yapıldığında ise, buğday fiyatlarının yetersizliği açıklık kazanıyor.

Bir başka kriter ise, üreticinin sattığı ürün ile neler alabileceğine ilişkin. Buğdayda, ne kadar buğday satarak kaç traktör, ne kadar gübre alınabileceği hesaplanabilir. Bu hesaplamada da satılan buğday aleyhine ciddi düşüşler var.

Düşüşler, bu yıl buğday üretimini olumsuz yönde etkilemişe benziyor. Devlet İstatistik Enstitüsü'nün, bu yıl Ulusal Gelir'de yüzde 3,6 oranında artış beklerken, buğday üretiminin 16,5 milyon tondan 17 milyon tona çıkmasını varsaymasına karşın, gerçek rekoltenin 15 milyon ton dolayında olduğu Toprak Mahsulleri Ofisi yetkililerince açıklandı. Üretimdeki bu düşüş, 40 bin tonluk ilk partisi önümüzdeki günlerde Türkiye'ye gelecek ve 300 bin tonu bulacak bu yılki buğday ithalatının tek gerekçesinin tüccar tarafından yapılan spekülasyon olmadığını ortaya koydu.

Buğday üretimindeki düşüşün, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin yeterli alım yapamamasının, Türkiye açısından başta Irak, Libya ve İran olmak üzere, çok sayıda ülkeye yönelik buğday ihracatını yerine getirememe sonucu giderek ağırlaşıyor. Ancak belki de bundan daha önemlisi, dünyada gıda maddesi ithal etmeyen 7 ülkeden biri olmakla övünen Türkiye'nin bu özelliğini yitirmekte olması. •

AVRUPA USULÜ DEVŞİRME

Dr. GÜNDÜZ VASSAF

Boğaziçi Üniversitesi Öğretim Üyesi

• Hollanda'da 1978 yılından bu yana yürürlükte olan bir yasa Türk ailelerinin çocukları ile ilgili büyük sorunlar ortaya çıkarıyor. Aslında gayri meşru çocuk sorununu çözmek üzere çıkarılan ve psikolojik bakımdan sağlam gerekçeleri olan bu yasa şimdi Türk çocuklarının Hollanda'lı ailelere verilmelerine neden oluyor. Özellikle 1970'lerden bu yana başlayan bu yeni eğilimler ister istemez şu soruyu sorduruyor: *"Avrupa usulu devşirme mi?"*

HOLLANDA'da 1978'den bu yana yürürlükte olan "Bakıcı Aile Yasası" uyarınca Türk çocuklarına Hollanda'lı bakıcı aileler el koyuyor. Öz be öz çocuklarını artık görmeye bile hakkı olmayan Türk işçi aileleri perişan durumda. Mahkemeye başvurular sonuç vermiyor.

Ailenin parçalanmasına neden olan yasa özetle şöyle diyor:

Uçuk bir anı. Resmin arkasında Sezer'in düştüğü bir not: I-J sınıfında

"Çocuğun bakımı ile bir ya da birden fazla yıl meşgul olan bakıcılar, çocuğu öz anne ve babası isterlerse vermeyebilir."

Yasanın gerekçesi de şu. Doğumdan hemen sonra bakıcıya verilen çocuklar onunla sıcak ilişki kuruyor, anne diye bakıcıyı tanıyorlar. Çocuğun bu ortamdan koparılıp biyolojik bağı dışında kendisiyle ilgisi olmayan insanlara verilmesi, psikolojik bunalımlar geçirmesine neden olabilir.

Ancak psikolojik bakımdan sağlam gerekçeleri olan bu yasa özellikle Türk çocuklarının Hollanda'lı ailelere verilmesine neden oluyor.

GAYRİ MEŞRU ÇOCUKLAR YASASI

Hollanda'lı hukukçular yasanın gerekçesinin gayri meşru çocuklara dayalı olduğunu belirtiyor. Evlenmeden genç yaşta doğum yapıp istemedikleri çocuklarını bakıcı ailelere veren Hollanda'lı annelerin yıllar sonra çocuklarını geri istemeleri yasaya neden gösteriliyor. Ancak aynı yasanın çalışma zorunluğu ve kreş kıtlığından ötürü çocuklarını bakıcılara veren Türk işçi ailelerine uygulanması büyük bir adaletsizlik örneği.

Bu duruma nasıl gelindiğini anlamak için 1970'lere dönmek gerekiyor. Bu yıllar Hollanda'nın göçmen politikasında temelden değişiklik yaparak Türk işçilerinin Avrupa'da artık kalıcı olduğunu kabullendiği dönem. Bu nedenle o güne dek "bekar"

yaşamış olan çok sayıda Türk işçisi memleketten gelmesine izin verilen karısına ve çocuklarına kavuşuyor. Ancak aile birleşmesi işçinin masraflarının birkaç misli artmasına yol açınca, zorunlu olarak karısı da çalışmaya başlıyor. Bu kez de çocukların bakım sorunu ortaya çıkıyor. Birçok kapitalist ülke gibi Hollanda da kreş sorununu çözememiş. İşçi ailesi ya çocuklarını Türkiye'de yakınlarına gönderecek, ya büyük kızını okuldan alıkoyup kardeşlerine baktıracak, ya da bir bakıcı bulacak.

Hollanda'lı bakıcıların çok para kazanmak için çok çocuğa birden bakmaları sağlıksız koşullara yol açıyor. İş giderek çığırından çıkıyor. Bu arada bakıcıların sorumsuzluğu yüzünden üç Türk çocuğu öldü ve beşi de hastaneye kaldırıldı. Bu skandal bir televizyon programı aracılığıyla kamuoyuna yansıdı. Yüzlerce Hollanda'lı aile Türk çocuklarına bakabilmek için ilgililere başvurdu. Artık doğum yapan işçi anne en kısa zamanda çocuğunu bakıcı aileye verip işbaşı yapıyor.

Çocuklar genellikle okul çağına, yani evden başka bir yerde bulunabileceği yaşa gelene kadar bakıcı aileden geri istenmiyor. Bu süre içinde çocuk adı dışında tek kelime Türkçe öğrenemiyor. Hollanda'da Hollanda'lı aile yanında bir Hollanda'lı çocuk gibi yetiştiriliyor.

ANNEN BABAN SENİ SATACAK!

Bilinçli ya da bilinçsiz çoğu Hollanda'lı aile çocuğu annesinden babasından soğutuyor. Kimi işi daha ileri götürüp çocuğu öz ailesinden korkutmaya başlıyor, "Annen baban seni Türkiye'ye götürüp satacaklar, zorla tarlada çalıştıracaklar" gibi hikayeler anlatıyorlar. Zaten bu tip aileler daha çocuğa bakmaya başladıkları ilk günden ona el koymak niyetinde. Bu nedenle çocuğu ailesiyle görüştürmekten mümkün olduğunca kaçınıyor, geçmişine kültürüne ilişkin bilgi vermiyorlar.

Çocuğun değeri Batı'da çok kıymetli. Çocuk yapamadıklarından, misyonerlik duygularını doyuramadıklarından ve daha birçok nedenden Üçüncü Dünya çocuklarına düşkün birçok aile var. Uluslararası şebekeler Üçüncü Dünya'dan kaçırdıkları ya da ucuza aldıkları bu çocukları Avrupa'lı Amerika'lı ailelere satıyorlar. Bir çocuğun piyasadaki değeri iki milyona yakın. Geçenlerde yakalanan Güney Amerika'lı bir patronun son dört yılda Hollanda, Fransa, İsveç gibi ülkelere çocuk satmaktan yedi milyon dolar elde ettiği saptandı.

Ancak çocuk, Türk işçisi için de değerli. Avrupa'daki Türk işçisinin belki hayatta yiyebileceği en büyük darbe çocuğunu yitirmek. Sırf çocuklarının geleceği için çalışıp para biriktiren insanlarımızın çocuklarının zorla ellerinden alınması tüm Avrupa gurbetinin acısının, bunca yıl emeğin anlamını ortadan kaldırıyor.

Ç rk öyle kurulmuş ki işçinin sömürülmesi, kreş yokluğu, yasalar, hakim, çocuk uzmanları, Hollanda'lı bakıcı aile ve hatta kendi çocuğu Türk ailesine karşı. Yasanın 1978'de çıkarılmış olması bunun özellikle Türk çocuklarına Hollanda'lı ailelerin el koymasına yol açıyor. Türk ailelerinin okul çağına gelen çocuklarını bakıcı ailelerden geri istemeleri bu yıllara denk geliyor.

YABANCILAR DIŞARI DERKEN

Türkleri bu denli ilgilendiren yasa henüz Türkçe olarak bile yayınlanmamış. Halbuki bu iş yabancı işçilere yönelik NCB adlı kuruluşun resmi bir görevi. Ancak amaç işçilerimizin yasayı anlamalarını sağlamak değil, onların yasadan muaf tutulması olmalı.

Nüfusu azalan ve kendi topraklarında azınlığa düşmekten korkan kimi Avrupalılar "yabancılar dışarı" derken kimi de çözümü çeşitli yollarla çocuklarımıza el koymakta buluyor. Bakıcı yasası ikinci kuşak için daha genelde yürütülmek istenen en-

KÜÇÜK SEZER EVİNE DÖNEBİLECEK Mİ?

Yedi yaşındaki Sezer Öztürk'ü annesi babası ve kardeşleri iki yıldır göremiyor. Bakıcı aile yasası gereğince mahkeme Sezer'i Hollanda'lı aileye vermiş. Çocuklarını geri alabilmek için Bayram ve Hüsniye Öztürk iki yıldır mahkemede sürünüyor. Avukat, tercüman, duruşma derken baba Öztürk onbir yıllık işinden olmuş oğlunun davasını takip edebilmek için. Bir ara çaresizlikten Sezer'i Türkiye'ye "kaçırmış" ve Adapazarı'nda teyzesinin yanında bırakıp okula yazdırmış. Ancak Hollanda'lı bakıcı ailenin başvurusu üzerine mahkeme Sezer'in on gün içinde Hollanda'ya geri getirilmediği takdirde babayı günde yirmibin liraya yakın para cezası ödemeye mahkum etmiş. Geri getirilen Sezer yasa gereği tekrar bakıcı ailenin yanına verilmiş.

Olay Hollanda kamuoyu ve hukukçularını yakından ilgilendiriyor. Televizyon Öztürk davasına ilişkin özel bir program yayınlamış. Eğer Öztürk'lerin başvurduğu üst mahkeme de şimdiki kararda ısrar ederse hem Sezer bakıcı ailenin yanında kalmaya devam edecek, hem de bakıcı ailelerin el koyduğu diğer Türk çocukları için de bir gerekçe teşkil edecek.

Bayram Öztürk yardım için Rotterdam Başkonsolosuna gitmiş. "Çocuğunu nasıl verdiysen öyle geri alırsın, bize mi sordun verirken", *diye azarlanmış ve Başkonsolos,* "Biz bu işlerle ilgilenmeyiz yalnız pasaport işlerine bakarız", *diyerek Öztürk'e Dışişleri Bakanına mektup*

Bugün Sezer, yarın belki Hanso ya da Peter...

yazmasını önermiş. Lahey'deki Büyükelçilik ise ilgilenmeyip tekrar konsolosluğa gitmesini söylemiş. "Gayri meşru çocuklar için çıkarılan yasa bize haksız yere uygulanıyor ama Hollanda devletine derdimizi anlatacak gücümüz yok" *diyor Öztürk.*

Karar olumsuz çıkarsa Bayram Öztürk hem kendisinin hem de aynı durumda olan diğer Türk işçilerinin tatsız gelişmelere yolaçabileceğinden korkuyor. Ama kimsenin öz evlatlarını Hollanda'lılara kaptırmaya niyeti yok.

Amsterdam'daki üst mahkeme 23 Eylül'de davaya yeniden bakacak. Sezer Öztürk annesi, babası ve kardeşlerine kavuşabilecek mi? •

Öztürk ailesi: Hollanda Devletine derdimizi anlatacak gücümüz yok.

tegrasyon (bütünleştirme ve eritme) politikasının bir parçası olarak düşünülebilir.

Yurttaşlarını kendi topraklarında barındırmaktan aciz, emekçilerini gerekli sosyal güvenceler sağlanmadan Avrupa sermayesine kiralayan Türkiye hükümetleri şimdi ilgisizlikten onların öz evlatlarını da yabancılara kaptırıyor. Avrupa'da vatanından olan işçi şimdi evladından da oluyor. Yurttaşlarımız olan bu çocukların sorunu uluslararası hukuk açısından da önemli.

Türk işçi çocuklarının sayılarıyla birlikte sorunları da hızla artıyor. Okul, dil ve din sorunları, ırkçılık, işsizlik bunlardan yalnızca bir kısmı. Türkiye'nin işçi gönderdiği ülkelerle yaptığı sosyal güvenlik antlaşmalarının ikinci kuşak açısından da yeniden gözden geçirilmesinin zamanı geldi ve geçiyor bile. ●

TÜRKİYE'DE BUĞDAY ÇIKMAZI

- **Buğday dışsatımı ile büyük döviz kazancının beklendiği bir dönemde buğday dışalımı yapılacağı açıklandı. Bakanlıklararası Ekonomik Kurul** *"Halkın ekmeği ile oynayan buğday spekülatörlerine haksız kazanç sağlayacak yolların tıkanması, stokçuluğun önlenmesi ve devletçe açıklanan buğday taban fiyatının korunması"***'nı buğday dışalım kararına gerekçe olarak gösterdi.**
- **Kalkınmada tarımı önder, itici sektör olarak görüp bunu her fırsatta açıklayan ilgililerin tarımdan devlet desteğini çekmelerini anlamak olası değil.**

TARIM ülkesi özelliğini koruyan ve ekonomik kalkınmada tarıma önemli bir pay bırakan ülkemizde talihsiz, talihsiz olduğu kadar da anlaşılması zor gelişmeler yaşanıyor.

Buğday dışsatımı ile büyük döviz kazancının beklendiği bir dönemde buğday dışalımı yapılacağı açıklandı. Bakanlıklararası Ekonomik Kurul **"Halkın ekmeği ile oynayan buğday spekülatörlerine haksız kazanç sağlayacak yolların tıkanması, stokçuluğun önlenmesi ve devletçe açıklanan buğday taban fiyatının korunması"'nı** buğday dışalım kararına gerekçe olarak gösterdi.

Görülüyor ki uzun yıllar sonra ülkemiz bir kez daha buğday dışalımı ile karşı karşıyadır. Açıklanan veya verilmek istenen izlenim tüccarın spekülatif davranışıdır. Bir başka neden ise, buğday üretiminin tahminlerin altında kalmış olması kuşkusudur. Neden ne olursa olsun ilgililerin sorumluluğu vardır.

Resmi bilgilere göre 1980 yılında 9 milyon 200 bin hektar alana buğday ekilmiş ve yaklaşık 15 milyon ton ürün alınmış. Bu durumu 1979 yılı ile kıyasladığında ekim alanlarında büyük farklılık olmadığı ve hatta ekim alanları aynı olduğu ancak üretimin 500 bin ton dolayında düşüş gösterdiği görülüyor.

Bunun yanısıra 25 Ocak 1980 ile 1 Eylül 1980 tarihleri arasında gübre fiyatlarına, tohumluğa tarımsal savaş ilaçlarına, mazot fiyatlarına büyük oranlarda zam yapılmıştır. Tarım sektöründe girdi fiyatlarına yapılan bu zamların 1980 yılı üretimini etkileyeceği Arayış'ın eski sayılarında tekrar tekrar vurgulanmış, gerekli önlemlerin alınması dileğinde bulunulmuştu.

Ancak bugün alınan önlemlerin yeterli olmadığı ortaya çıkmış durumda. Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre Türkiye'de bugün 19 milyon 600 bin ton buğday olması gerekmektedir. Bu stokun olmadığı kuşkusuzdur ki, dışalım gündeme gelmiştir.

Daha önce buğday taban fiyatı 15-20 TL olarak işlem görecek şekilde açıklanmış, tüccar çiftçiden 22-25 TL'ye buğday alarak dışsatım yapmaya yönelmişti. 1980 yılında tüccara yoksul çiftçinin sırtından 40 milyar liralık bir haksız kazanç sağlama olanağı veren benzeri taban fiyat politikası dışalım kararı ile bir noktada engellenmiş olmaktadır.

Kalkınmada tarımı önder, itici

sektör olarak görüp bunu her fırsatta açıklayan ilgililerin tarımdan devlet desteğini çekmelerini anlamak mümkün değildir. Günümüzde taban fiyat uygulamalarının tek başına büyük önem taşımadığını, bunun tüccar ve aracıların kendilerine çıkaracakları kâr ve vurgunu tesbitten öteye gidemediği gözlenmektedir. Bu mazot fiyatıyla, bu gübre fiyatıyla, bu ilaç fiyatıyla ve bu faiz politikasıyla üretimin düşmesi kaçınılmazdır. Bir kilogram buğdayın bir litre petrole eşit değer biçilmek istendiği ortamdan 100 liraya yenilen ekmek dönemine kadar bir süre sonra ulaşılırsa bunun Türkiye için ne büyük sorunlar oluşturacağını kestirmek zor değildir.

Bu konuda çok dikkatli olmak gerekmektedir. Çünkü tarımda olumlu ve olumsuz sonuçları bir iki yıl içinde, bir inşaatın katlarını çıkar gibi gözle görmek olanaklı değildir. Bir gün 18 milyon ton rekolte beklediğini söyleyenler gibi, 15 milyon ton civarında bir rekolte gerçeği karşısında kalınabilir.

Rekoltelerin azlığı karşısında veya tüccarların spekülatif alımlarını boşa çıkarmak gibi nedenlerle dışalım bir önlem olarak görülebilir. Ancak asıl olan yol bu değildir. Asıl olan "Tarımda devlet desteği"dir. Bu konuda uygulanabilir, hatta geçmişte başarıyla uygulanmış çözümler vardır. Özellikle yüzde 5'lik stopaj vergisini, ürününü TMO'ne teslim eden üretici yerine, değirmene, un fabrikalarına, buğday getiren tüccar ve aracıdan almak her yönüyle doğru ve hakça olacaktır. Buğdayını TMO'ne teslim etmek koşulu ile tohumluk, subvansiye edilmiş gübre, ilaç, mazot tahsisi ve uygun miktar ve koşulda kredi yine başarılı sonuçlar getirecek önlemler olarak sıralanabilir.

Ülke tarımını ve buğday çıkmazını düzlüğe çıkarmak yaklaşık son iki yıldır uygulanan politikaları değiştirmekle ve ilgili kuruluşlara işlerlik kazandırmakla olanaklıdır. Devlet desteği gecikmeksizin uygulamaya konulmalı, yönlendirici ve ülke çıkarlarını ön plana alan ve yaklaşık üç yıl önce hazırlıklarına başlanan Tarımsal Üretim Planlaması mutlaka gerçekleştirilmelidir. İşte o zaman "petrole karşılık buğday" özlemi diğer tarımsal ürünlerle birlikte geçerlik kazanacaktır. •

Çiçeklerin elvan elvanlığı da cabası...

ENGİNAR ÇİÇEĞİ VE YILANIN ETTİKLERİ ÜZERİNEDİR

FİKRET OTYAM

BU yıl içinde birer ay aralıkla açacağımız resim ve kilim sergimiz nedeniyle bahçeyi biraz ihmalden geldim, düşlediğim gibi olmadı ürünler, illa domatesler! Geçen yıl ocak ayında al al domatesler vardı. Baharın ektiğim fideler ilkin iyi ürün verdi, ikinci fideler hastalıklı çıktı, gün döndüğünden üçüncü ekimi de yaptım, bakalım bu son ekim nasıl olacak? Bu ay, pırasa, lahana, fasulye, domates ayıdır, ekim yapılır. Bahçemizdeki iki muz ağacı da doğurdu, dalları biraz ufak ama tadı iyi olsun yeter, satacak değilim ki... Muz'luk bizim Gazipaşa hepten, onbinlerce ağaç var, ben de kondurdum bahçenin sol köşesine, muzu yemek kolay ama, zahmeti, masrafı çok. Muzun ana gıdası iyi koyun gübresi ve su, yani muz bunlardan oluşuyor, fidenin ekildiği yalaklar aşağı yukarı birbuçuk metrekare, derinliği de seksen yüz santim. Kökün çapaklanması için toprağın da taşsız ve yumuşak olması gerekiyor. Fide büyüdükçe bir yalağa yılda üç-dört çuval gübre atılıyor, otları sık sık ayıklanıyor ve sıcak aylarda haftada iki üç kez su veriliyor, ardı ardına açılıyor yaprakları, fide giderek büyüyor, düz çıkan yapraklar, yanlardan rüzgarın etkisiyle zamanla çatlıyor, hışırtısına da doyum olmuyor, sırası gelende çat ediyor bi-şey, işte doğurma buna deniliyor, soba borusu gibi bir parça ayrılıyor gövdeden sarkıyor yere doğru, buna dal deniliyor, dallarda muzlar oluşuyor yeşil yeşil. Bunların adı da tarak, taraklardaki muzlara da parmak diyorlar. Muzun lekesiz beneksiz, parmakların iri olması fiyatı etkiliyor. Zahmetli bir iş muz bakımı, bir kamyon gübre otuzbeşbine müşteri buluyor, sandık fiyatları da arttı, çivi de, hele muz dallarının sarıldığı ince beyaz kağıt ardı ardına "Z" bombası yedi, işçi ücretleri de fırladı haklı olarak. Muzun öyküsünü daha ayrıntılı yazmak isterim, ıcığını cıcığını çıkararak, evet muza gübre gerek, su gerek, ama en çok da alın teri. İki ağacım olduğu için iyi bakıyorum ve göze batacak kadar iri dallar alıyorum bu nedenle. Dalları kestikten sonra ağacı bırakırsınız, ağacın dibinden yeni fideler fışkırır büyür, sırası gelende yani baharın, eski ağaç ustalıkla sökülür yeni fideler bırakılır bu kelli onlar ürün vermeye durur. Bu eski ağaçlar hiçbir işe yaramaz, "neden yaramasın" diyorum "yaramaz baba" diyorlar, onbinler, yüzbinler atıldıkları yerlerde kurur gider SEKA uzmanları

acep bunların değerlendirilmesine kafa yorarlar mı dersiniz?

Geçen yıl kendi elcağızımla diktiğim şeftali, kayısı bu yıl ürün verdi, iki kiloya yakın şeftali aldık bir ağaçtan, bir adet de kayısı. Elma ağacında ise yine bir adet elma giderek büyüyor, asmalar aldı başını gidiyor dama doğru. Üzümü ince kabuklu, tatlı ve sulu, gelecek yıla bir küfe üzüm vereceği benzer.

Yüzelli metre kare bahçeye ne dikilmesi, ekilmesi gerekiyorsa hepsini yerli yerine yerleştirdik, büyük yanlışlar da yapmadık değil. Örneğin evimin elektrik donanımını yapan elektrikçi Lütfi usta saksı içinde kauçuk getirdi, terasın önüne toprağa aktardım, ne bileyim bunun üç yıl içinde ağaca dönüşüp neredeyse bizi evden atacağını, görüntüyü kapatacağını? Şimdi yılda birkaç kez elimde testere dalları acımasızca buduyorum da önümüzü görebiliyoruz, öylesine! Akla ne gelirse ekince dikince, tarifsiz değişik yeşiller içinde oluyorsunuz. Çiçeklerinin elvan elvanlığı da cabası. Şükrü Çelen öğretmenin bahçesinde enginar gördüm, yedi sekiz dal alıp evin arkasındaki bahçeye çitin dibine sıraladım, önceleri nazlandı tutmaya, sonraları azdı, azdı nakış yaprakları gelişti ve yanıbaşındaki baklalar çiçeğe duranda ilk ürünlerini bir sabah kıvançla gördük, enginarın yanında pişerken kabullendiği tek şey sanırım bakladır, fasulye nohut olmaz da illa bakla olacak yanında pişerken, elbette biz de öyle yaptık, üç kez yedik. Sırası gelende, o cânım yapraklar küf yeşiline dönüşmeye başladı, içim almadı aldım elime muz bıçağını yaprakları ana gövdeden kesmeye başladım, baktım bir enginar daha çiçekte, onu da alıp karıma sundum, çiceğin göbeği beyazımsıydı, karım da susuz bir vazoya koydu, orada unup gittik.

TAVUKLAR GREVE GİTMEZSE

Tavuklar, sıkıyönetim buyruklarını anlamazlıktan gelip greve gitmezlerse günde beş-altı yumurta follukta hazır ve nazır! Bahçeden taze domates, yeşil biber, salatalık sabah kahvaltısının da vazgeçilmez yiyintileri. Zeytinin oldurulmamışını bu yıl —biraz da pahalı— kilosunu elli liradan aldık. Filiz kilim dokumayı bırakıp yirmi kilo zeytini usulüne uygun karartmaya ve yeşilletmeye başladı, kilo başına bir lira da tuz parasıyla bize ellibir liraya maloldu. Süt de yirmibeş liraya çıktı, beş kilo sütten bir kilo peynir oluyor, üç dört günde bir peynir basıyoruz ve de otuz yıl çalışıp ayda ondört bin lira emekli maaşıyla boğuşup ayakta kalmaya çalışıyor ve sırası gelende —ki sık sık geliyor— hiç olmazsa bu kadar maaşı az da olsa esirgemeyenlere dua ediyorum. Kahvaltıdan sonra sigarayı yakar yakmaz atölyeye çıkıp resim yapmaya başlamak en keyifli anım oluyor, bir başka dünyaya dalıp gidiyorum, renklerle, biçimlerle, ışık ve gölgelerle boğuşmak bir yaşama kıvancı oluyor en yakın komşumuzun Tanrı olduğu bu dağ eteğindeki ak evin asma katında, atölyemde. Belime ağrılar girende, Urfa'dan aldığım ortası ipli kürsüde iyi bir geriniyorum ve işte bunlardan birisinde gözüm aşağıdaki masaya ve masanın üzerindeki kırmızı susuz vazonun içindeki o unuttuğumuz enginar çiçeğine gidiverdi, şaşıp kaldım!.. O beyaz tüyler, akıl almaz bir mora dönüşmüştü! Evde yündü, iplikti yani kilimler için, benim resimler için boya bol ya, ara sıra akla gelmedik şeyleri boyuyoruz, örneğin ben güvencinleri papağana çeviriyorum, tek renkli kedilere yeni renkler ekliyorum, tavukların civcivleri ise elvan elvan. Herhalde dedim, bunu da Filiz boyadı. Sonra yine unutup gittim. Bir akşam güneşinde, güneş denize sağılıp giderken kızıllıklar içinde, Filiz, enginar çiceğinin aldığı renkleri gösterdi. Akıl almaz bir güzellikti bu. "Şunun" dedi "**bir renkli fotografını çekeceğim**", ama o da unuttu ki enginar çiçeği eski yerindeydi. Haftalar sonra yine gözüm takıldı çiçeğe, şimdi başka bir mora bürünmüştü, tutkaçları kahve renginden sarıya dönüşmüştü biraz, o kadar!.. Mor tüyler daha uzamıştı, yanıyordu akşam güneşinde mor mor! Çalıştığım Harran ovasındaki yaşamasız tarla resminden başımı kaldıranda —artık bir alışkanlık haline geldi dinlenirken enginar çiçeğine bakmak— sanki o da bana bakıyordu. Resmime baktım yeniden, ters dönmuş tencere gibi evler, kırmızı, sarı topraklı evler, elvan elvan giysili kadınlar, ak poşulu başları, ellerinde oraklar, tırpanlar, akıl almaz bir sarı sıcak, deve dikenleri, gongüller, arpa sarısı, buğday sarısı ve günün kızıllığı her yerde, yıllar yılı gittiğim güneydoğu toprakları illa ama illa Harran ovası, ovanın insanları kavur kavur, unutulmuş, alın yazgılarıyla başa, kimbilir o rengarenk giysili güzellerden birisi Ezo gelin, sevdiği genç varken, istemediği birisine gelin götürülen, ardından sevdiğinin "**Ezo, seni bir arap mı saracak**" diyerek hoyrat haykırışı, bir özlem bastırdı içimi, yumdum gözlerimi, ver elini Urfa toprakları, Diyarbakır toprakları, Harran ovası, artık Harran'dayım, ayağımda yıllar yılı giydiğim ayak yoldaşım pençe üstüne pençeli çizmelerim, fotograf makinaları, ses alma aygıtları, yine yağmur düşmemiş, kıtlık kıran herbir yan, hayvanlar takır takır yerlerde.. "**Uy baboo, açız, fakiriz, naçiçez, yoksulez hallarımızı görmirsen?**"

"Uy baboo, açız, fakiriz, yoksulez, hallarımızı görmirsen"

Gözümü açanda yine o enginar çiçeği! Merdivenlerden inip çiçeği aldım, çıktım atölyeye, iyi ışık alan bir yere koydum, 22x33 bir tuvale hemen çiziverdim, sonra kahverenkler,

sarılar ve illa morlar, morlar ve o gün enginar çiçeği ikileşmişti evde!. Ve sol köşede imzam, benim miydi bu imza, içinde insan olmayan, insansız resim mi, fotograf mı ko gitsin diyen benim miydi bu resim, neydi bana bunu yaptıran inadım inad bellediğimden beni soyun çıkaran bu giz?

Koydum biten resimlerin arasına, bir ay geçti aradan, gözüm yine o enginer çiçeğinde!. Yaptığıma baktım, morlar değişmiş!. Haydi al baştan, sonra yeniden unutuş, sonra yeniden bakış ve sonra mı? Sonra yeniden boğuşmak o alicengiz morlarla, bozarım diye korktum son kez, artık fırça sürmemek gerek...

Evet insansız resim mi ko gitsin, insansız fotograf mı ko gitsin, önce insan, herşeyden önce insan. İnsan sevgisi, insan sevgisi.. Ama şu enginar çiçeği nedir, üç aydır duruyor dimdik, korkunç, anlatımsız bir yaşama direnci savaşı içinde, "bahçeye savrultmayacağım kendimi" deyişi, inadı beri yanda! Sanırım bundan sevdim enginar çiçeğini. Bu var ya bu, bu enginar çiçeği, Harran ovasındaki gongöllere benziyor, belki emmisinin oğludur, kızıdır ne bileyim? Onlar da sarısıcakta, aç susuz sallanırlar mor-mor, aylarca direnirler susuzluğa, rüzgara, ayakta kalırlar yine de! Gözüm kapalı yaparım bunların resimlerini, o cânım biçimlerini aynen, işte enginar çiçeği de böyle, bundan sevdim, yüzdeyiz. Direncinden, yaşam zorluğuna boyun eğmemesinden, ben de varım demesinden onurlu dikbaşlılığından, bakarken bakarken enginar resmime, o kahverenkler, sarılar, morlar yitiyor bir insan başı beliriyor, tüm kahırlara dimdik bakan, meydan okuyan, inançla bakan gözler, umutla, öfkeyle, umut yüklü herbirşeyin, zulmun, kahrın rağmına!

Bu yüzdeyüz böyle, yoksa haftalarca uğraştırır mıydı beni boyayla, yazılarla, töbve uğraştıramazdı, yazdıramazdı, bu enginar çiçeği değil, bir insan başıdır onurlu bir insan, umudunu yitirmeyen, geleceğe yine de umutla bakan, bekleyen, zorların rağmına dimdik durmaya uğraş veren! Merhaba dedim enginer çiçeği merhaba örnek olasın işte böyle umutlarını yitiren insanoğluna. Ve şimdi yarım metre ötemde susuz al vazo içinde, tam dördüncü ay!

VE BAŞIMA GELENLER!

Resimden yorulunca ki gün batarken duyuyorum sırt ağrımı işte bahçenin sulanması, fidelere, köklere, yeşillere can vermenin, güç vermenin tam zamanıdır, atıyorum kendimi bahçeye ve işte biraz sonra bir yerden çıkıverecektir, dolanacaktır yöremde, ilkin canım sıkılacaktır, sonra boşvereceğimdir, bu bir yılandır elli altmış santim boyunda, çatal dilini çıkarıp çeken! Bir çiftti, birisini punduna getirip çapayla ikiye ayırdım bedenini, zira tam dalgın halimde çıkıvermişti karşıma, can havliyle yapıştırmıştım çapayı belinin ortasına, sonra pişmanlık duyarak o güzelliği yok etmenin acısını çekerek! Eşine bu nedenle kötü davranmadım, sanki, hortumun bir ucundan da ben tutayım der gibi dolanıp duruyor ayağımın altında. Yılandır, yüz verince terasa dadandı azdı, bu kelli hergün havuzda cilvelere! Varsın serinlesin, serinlesin ama güvercindir su içeçek, köpektir su içecek gelen korkar giden korkar, kediler pusuda, ama adı yılandır, fırt diye kayıp gidiyor ossat! Eşim, "gerçekten güzel hayvan" deyince, "Bari bunu da yazalım hane kütüğüne, zaten tek eksiğimiz bir yılandı" dedim. Ama adı yılandır, bir akşam yastığın altında, yorganın altında bulmak iş değildir. Katli vaciptir kararını verende "alet-i cariha" olarak seçeneğe kalmıştı iş, sonra vaz geçip bahçe süpürgesiyle havuzdan kovalamayı yeğledim, ben kovalarım o biraz sonra yarısı suda yarısı dışarda gelir dikilir karşıma! Havuzu rezil eden kurbağaları temizlemek bunun görevi ama, diğer hayvanlar susuz kalıyor. Yine bir kovalamaca başladı, altıyüz yediyüz metre ötemizde, Gazipaşa'nın tek turistik altı obalık tesisi önünde bir kalabalık. Ege Ordu ve Sıkıyönetim sayın komutanı orgeneral ve diğer ilgililer. O munis yılan, ben süpürgeyle ittikçe saldırıya geçiyor keyfimi bozma fena yaparım dercesine, tek kırma tüfeğe 4 numara bir fişek sürüp konukların gitmesini bekliyorum ve gittiler, tetiğe bastım, sular fışkırdı havaya, ama yılanı kodunsa bul! Havuzun öte yüzüne gidende beş yerinden yaralı bedenini buldum, hala yaşıyordu. Yılanda en ufak bir sıyrık çizik olsa, hemen karıncalar üşüşür ve artık yılanın yaşamasına da imkan yoktur, o minicik karıncalar öldürür yılanı. Bir değnek aldım, bakarsınız nedir bu silah sesi diye, on dakika sonra bir polis arabası, bir jandarma arabası gelebilir kapıya, "delil"im yılandır, tam bu sırada kedilerden birisi kapınca yılanı, Allahını seven tutmasın biçilmiş tarlalara daldı, yalın ayak koşarım peşinden, "Yamalı dur, Yamalı bırak onu, ulan başımı belaya sokacaksın, tek delilim bu!." Sonunda yakaladım kediyi, "bak Yamalı" dedim, "iş senin bildiğin gibi değil, sorarlar bu bir el silahın sesini, nedenini, hal böyle böyle efendim derim, işte mesele şu yılan, ama sen açıkgöz bir kedi olarak tek delilimi alıp savuştun, otuz gün, kırk gün, kimbilir doksan gün kim ciğer getirir sana, Minnoş'a, Safinaz'a, gözü açılmamış üç yavrusuna, Haydut'a, Korsan'a, tavuklara, ne olur bahçe bilir misin sararıp so-

İnsanıyla, doğasıyla Urfa...

lar o göz nurlarım, emeklerim, sergiyi kim açar, sen mi, bırak şimdi ağzındakini ha yavrum, aferin" Ve bıraktı, bir konserve kutusuna koydum, çalınmayacak bir yere sakladım, ama gelen giden olmadığı için çıkarıp gömdüm, şimdi o halim aklıma geldikçe güler dururum.

Filiz, haklı olarak haykırıyor aşağıdan, "İllahlah, yine gitti!" giden elektriktir!

Çetin Altan dostum bir yazısında, kadınların topuklarının temiz olmasını uygarlık belirtisi olarak niteliyordu geçenlerde. Aziz müttefikimiz, paramızın ufaltıcısı Amerika dört yıl evvel bir uydu atmıştı evrenin boşluğuna, bu güzel Gezgin, Satürn'ün fotoğraflarını göndermeye başladı dünyaya, Amerika alıyor bu fotoğrafları yine uydularla salıyor dünyanın dört bir yanına, hasbel kader bizim TRT de ne hikmetse kapıyor bu görüntüleri ve akcamda beliriyor, oldum olası yaman meraklıyım böyle şeylere ve tam o sırada ekran delleniyor, bozulan Antalya vericisidir 170 kilometre ötemizde! Neden sonra görüntü geliyor "şimdi de spor haberlerimiz" diyor sunucu!. Ve Devlet Başkanı Sayın Orgeneral Kenan Evren'in gezileriyle ilgili Olayların İçinden programına başlıyor ve Gazipaşa karanlığa gömülüyor, elektrikler tümden gitmiştir! Dikkat ediyorum, haydi gündüzleri, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanının, TEK Genel Müdürünün kısıntılar kalkmıştır sözlerinin rağmına bizim Gazipaşa'da elektrikler günde belli belirsiz en azından onbeş yirmi kere kesilmektedir, haydi olur diyelim, zaten adı güzel Gazipaşa ilçesi Akdeniz'in, Antalya'nın Şemdinli'si, Çüngüş'ü!. Ama neden, neden ısrarla kararır ortalık Devlet Başkanı konuşurken, ulusa önemli sözler ederken, neden, neden? Çıkamadım içinden bi-türlü! Kesinti bizden değil, biz enerjiyi Antalya Kepez'den alırız, bize 42 kilometre Alanya ışıl ışıl, ama Gazipaşa her daim karanlığa mahkum! Sorarsınız, Manavgat'tan ekip çıktı yanıtıdır alınan!. Ve de illa Atatürk programlarında.. Vahdettin'i sevenleri inciltmeyelim diye, bizim Kemal Zeki Gençosman dostun programını kaldırıvermişler, gazetelerin belirttiğine göre!. Yahu, azıcıkta Atatürk'ü, Kenan Evren'i sevenler için şu elektrik kısıntısına bir çare ya Ankara'daki büyükler!. •

BİR KİTAP, BİR YÖNETİM

HALUK GERGER

ABD'de Reagan Başkanlık görevinde ilk altı ayını doldurdu. Reagan yönetimi, çatışma ve silahlanmaya dayanan dış politikası ile tüm dünyada sert eleştirilere hedef oluyor. Bu arada, CIA'ya yeniden yıkıcı faaliyetlerde bulunma olanağı veren bir anlayış ABD yönetiminde egemen. Bu konuda yasal düzenlemeler de kotarılmış durumda. ABD ayrıca, daha önce değindiğimiz "otoriter-totaliter ülkeler" ayrımıyla, kendine yandaş ülkelerde demokratik ilkelere uygunluğu aramayacağını açıkladı. CIA'nın Kaddafi'yi devirme planları açığa çıkmış durumda. Başta Orta Doğu olmak üzere birçok yerde karışıklıklar, çatışmalar birbirini izliyor. Dünyanın bu tehlikeli ortamında, Reagan'ın Orta Doğu ve Üçüncü Dünya uzmanı olarak danışmanlığına atadığı bir kişinin yazdığı kitabı, ayrıntılarına girmeden, genel hatlarıyla okuyucularımıza tanıtmak istiyoruz.

"Açıkça yıkıcı bir kitap..." (yayımcının kapak arkası notundan).
"(Makyavelli'nin) Prens adlı kitabında bulunabilecek herşeyden daha tahripkar..." (The Times Literary Supplement).
"Rahatlıkla yeraltı dünyasının en çok satan kitabı olabilir..." (Time dergisi).

Bu satırlar Edward Luttwak'ın "Hükümet Darbesi: Pratik Bir Elkitabı" (Coup d'Etat: A Practical Handbook, Penguin Books, 1969.) başlıklı kitabı üzerinde yazılanların en hafifleri. Yazıldığı yılda büyük gürültüler koparan bu kitap, eski olmasına karşın, yeniden güncellik kazanmış durumda. Çünkü, Londra'da yayınlanan SOUTH dergisinin Aralık 1980'de çıkan üçüncü sayısında Edward Luttwak'ın ABD Başkanı Reagan'ın danışmanı olduğu bildiriliyor. Dergide, Luttwak'dan "Orta Doğu Uzmanı" olarak sözediliyor. Dolayısıyla, bu kitabı ve bu yeni danışmanın düşüncelerini bilmek, Reagan'ın dış politikası ve ilerdeki olası gelişmeler hakkında da ilginç ipuçları verecektir.

Reagan'ın Orta Doğu ve hükümet darbeleri konusunda uzmanlaşmış danışmanı Luttwak, kitabını, önsözünde şöyle tanıtıyor, okuyana ürküntü veren bir serinkanlılıkla: "Bu bir elkitabıdır... Kitap, bir yemek kitabına benzetilebilir, şöyle ki, gerekli istek ve malzemeye sahip herhangi bir kişiye kendi darbesini yapma olanağını verir; gerekli olan yalnızca kuralların bilinmesidir." Bunlar, darbe uzmanı danışmanın kısa önsözünde yazdıkları. Sinirleri sağlam olanlar için artık kitabın ana bölümlerine geçebiliriz.

Luttwak, kitabının ilk bölümünde hükümet darbesini "emir-komuta zinciri dışında, küçük bir grubun, meşru hükümeti devirerek iktidarı ele geçirmesi" olarak tanımlıyor. Yazara göre, çağdaş devletin sürekli görevlileri olan bürokratlarla siyasetçiler arasındaki bağ kopartılıp, devletin görevlileri hükümet denetiminden çıkartılabilirse hükümet darbesi de gerçekleşmiş olur, çünkü bürokrasiyi denetleyen ve harekete geçiren lövyeleri ele geçirmek, devleti de ele geçirmek demektir.

HEDEF "TAYİNİ"

Kitabın ikinci bölümü "Bir Hükümet Darbesi Ne Zaman Olanaklıdır?" başlığını taşıyor. Bu bölümün hemen girişinde, yazar, darbeciler için, kendi deyimiyle "iyi hedefler"i saptıyor ve şöyle yazıyor:

"1945'den buyana sömürgeciliğin tasfiyesi bağımsız devletlerin sa-

yısını iki katından fazla artırdı. Böylece, bize açılan fırsatlarda sevindirici bir biçimde artmış oldu. Bununla birlikte, her ülkenin bizim için iyi hedef olmadığını da bilmeliyiz. Bizi, örneğin İngiltere'de bir darbe yapmaktan alakoyacak birşey yoktur, ama herhalde çok kısa bir süreden fazla iktidarda kalamayız. Kamuoyu ve bürokrasi, iktidarın niteliği ve yasal temeli konusunda temel bir anlayışa sahiptirler ve meşru liderliği geri getirmek için karşı tavır alırlar. Bu karşı tavır, darbenin ilk başarısını anlamsızlaştırır ve darbe öncesi hükümet popüler olması ve 'yeni yüzler' çekici gelse bile bu karşı tavır yine de alınır. Karşı tavır şu gerçekten kaynaklanır: Toplumun önemli bir bölümünün siyasal yaşamla etkin bir ilgisi vardır ve siyasal yaşama katılırlar. Bu, iktidar erkinin meşru bir kaynaktan doğduğunun kabulu anlamına gelir ve eskileri desteklemek için hiç bir nedeni olamayanların bile meşruiyet ilkesine sahip çıkmak için birçok gerekçeleri vardır."

ÇANTADAKİ KEKLİKLER

Dolayısıyla, darbe uzmanı yazar-danışman darbeciler için "iyi hedef" olarak Üçüncü Dünya Ülkelerini gösteriyor. Ama, gelişmiş ülkelerden de vazgeçmiyor ve belirli koşullar altında buralarda da hükümet darbesi yapılabileceğini ekliyor. Yazar bu geçici koşulları şöyle sıralıyor:

" a) Geniş bir işsizlik ya da hızlı enflasyonla birlikte ciddi ve sürekli bir ekonomik bunalım;

b) Uzun ve başarısız bir savaş, önemli bir askeri ya da diplomatik yenilgi;

c) Çok partili bir sistem içinde müzmin istikrarsızlık."

Yazara göre, darbe için herzaman "iyi hedef" olan ülkelerin ise şu ortak özellikleri vardır:

1- Ekonomik gerilik: "Hedef ülkenin toplumsal ve ekonomik koşulları siyasal katılmayı nüfusun çok küçük bir bölümünün tekelinde tutacak biçimde olması gerekir."

Yazar, azgelişmiş ülkelerle ilgili, özet olarak, aşağıdaki gözlemlerde bulunuyor:

Kırsal kesimde yaşayan köylü, toplumdan, dış dünyadan kopuktur, yoksulluk ve sefalet içinde yaşar. Devlet onun için çok uzaktır. Şehirlerde yaşayanlar da genellikle bilgisiz ve siyasal açıdan pasiftirler. Siyasal liderlerle ilişkileri tek yönlüdür. Bürokrasi ise onları yönetir, vergi toplar, askere alır, karşılığındaysa pek az şey verir. Haksızlığa, eşitsizliğe karşı gizli bir nefret vardır ama bunun ötesinde devlet gücü karşısında insanlar çaresiz ve ilgisizdir. Bürokrasinin ya da hükümetin günlük işleri sorulanmaz ve eleştirilmez. Emirlere ya uyulur ya da bunlar savsaklanır. Dolayısıyla, bütün siyasal güç, güvenli, eğitimli, karnı tok sırtı pek seçkin bir grubun elindedir.

İşte yazara göre, böyle azgelişmiş ülkeler darbe için olgundur. Çünkü, halk için, seçkinler arasından şu ya da bu grubun iktidarı ele geçirmesi pek de önemli değildir.

2- Siyasal bağımsızlık: "Hedef ülke önemli ölçüde bağımsız olmalı ve yabancı ülkelerin iç siyasal yaşamdaki etkileri göreceli olarak sınırlı olmalıdır."

Yazar, "iyi hedef" durumundaki ülkelerin genellikle bağımlı olduklarını bildiğinden, bu durumdakiler

için, örneğin o ülkede bir büyük yabancı gücün askeri ya da sivil danışmanları varsa, o zaman darbecilerin büyük müttefikin önceden iznini almalarını salık veriyor.

3- Organik bütünlük: "Hedef ülkenin tek bir siyasal merkezi olmalıdır. Şayet birden fazla merkez varsa, bunlar ayırdedilebilir ve etnik değil de siyasal özellikler çevresinde bütünleşmiş olmalıdır."

NEREDEN BAŞLAMALI?

Hedef ülkeleri ve darbenin ön koşullarını böylece saptayan sayın danışman, kitabının üçüncü bölümünü "Hükümet Darbesinin Stratejisi"-ne ayırmış. Bu bölümde genel stratejiyle ilgili olarak yazar, özetle, şöyle diyor: "Amacımız sistem içinde siyasal gücü elde etmek olduğuna göre biz, devrimin yoketmek istediği statükocu güçlere dayanmak zorundayız. Şayet onların bir bölümüne biz de karşıysak, onlarla hesaplaşmayı sonraya bırakacağız. Stratejimizin iki ana ilkesi olmalıdır. Birincisi, hızlı hareket etmeliyiz. İkincisi, bize karşı çıkması olası güçleri pasifize etmek için siyasal rengimizi belli etmemeliyiz. Gücümüzü oluşturacak kişileri elde etmek için genellikle tek kaynak vardır; gerçi, "Kanun ve Nizam" koruyucusu olarak ortaya çıkan partilere bağlı silahlı örgütlerden yararlanmak düşünülebilir ama bu, para ve eylem özgürlüğü gerektirir ki yasal güçleri kullanmak daha kolaydır! Bu arada başka güçler de ihmal edilmemelidir. Örneğin, halkın gereksinmelerini günlük olarak temin ettiği yoksul ülkelerde esnaf kepenk kapatarak hükümet üzerinde büyük baskılar oluşturabilir. Güçlü bir sendikada grevlerle hükümetin otoritesini sarsabilir. Dolayısıyla, yeni hükümeti kurunca bu güçleri kesinlikle pasifize etmeliyiz."

Yazar, daha sonra, darbenin herhangi bir siyasal akımla özdeşleştirilmemesi gerektiğini yazıyor. Burada "duruma göre bir taktik hazırlanır" diyor ve örnek olarak Latin Amerika'da "ulusal kalkınma"dan, "siyasetçilerin yarattığı pisliği temizlemek"den, ya da daha önceki iktidar bir darbeyle başa geçmişse, "normal siyasal yaşamı geri getirmek"den söz edilebileceğini yazıyor.

SIRA PLANDA

Kitabın dördüncü bölümü "Hükümet Darbesinin Planlanması" başlığı altında yazılmış. Burada da sayın danışman tüm ayrıntılarıyla, harita, şema, liste ve grafiklerle darbe planının nasıl yapılması gerektiğini öğretiyor. Bu arada, siyasal partilerin, hükümet üyelerinin, önemli kişilerin, basının, sendikaların ve dinsel örgütlerin nasıl pasifize edileceğini, yol kavşaklarının, ana trafik noktalarının, hava alanları ve ulaştırma istasyonlarının ve kamu binalarının nasıl ele geçirileceğini anlatıyor.

BİRAZ DA MUHALEFET GEREK

Yazar, bir de bazı siyasal güçlerin pasifize edilmemesi gerektiğini

Reagan: Danışmanı kim?

öneriyor: "Bunlar genellikle aşırı olarak bilinen ve güçleri sınırlı olan gruplardır. Onlara belli bir eylem özgürlüğü vererek bize karşı çıkmalarını sağlarız. Onların muhalefeti bizim açımızdan iki olumlu sonuç doğurur:

a) Bizden çok onlardan korkan siyasal güçlerin desteğini kazanırız;

b) Bir ileri adım atarak öteki gruplarla da, onları önce sözünü ettiğimiz aşırı gruplarla berabermiş gibi gösterdikten sonra, savaşırız."

Yazar bu bölümü özellikle güçlü sendikaların bulunduğu Fransa ve İtalya gibi ülkelerde ne yapılması gerektiğini yazarak bitiriyor. Doğal olarak da, sendikaların kapatılmasını ve sendika liderlerinin tutuklanmasını öneriyor.

Kitabın son bölümü ise darbenin uygulanışına ayrılmış...

Bu ibret verici kitabın yazarı şu anda dünyanın en güçlü devletlerinden birinin, niteliklerini iyi bildiğimiz Başkanının Danışmanıdır. Bu kitabı, bu kişiyi ve arkasındaki yönetimi iyi tanımak gerekir.

ADI: EDWARD LUTTWAK

GÖREVİ: REAGAN'IN DANIŞMANI

UZMANLIK ALANI: HÜKÜMET DARBESİ

UĞRAŞ ALANI: ORTA DOĞU VE ÜÇÜNCÜ DÜNYA

ÖZGÜRLÜKLERDEN ÇEKİNMEMEK GEREKİR

- **Çalışanları ilgilendiren yeni düzenlemelerin yapıldığı şu günlerde *"özgürlük"* kavramı üzerinde daha ayrıntılı durmak gerekir. Çalışanları ilgilendiren her düzenlemenin temelinde *"insan hakları"* kavramı yatar. Düzenleme, niteliğine göre *"insan haklarını ya korur ya da ihlal eder"*.**

HIZLA yasalar yapılıyor, hızla yasalar değiştiriliyor ülkemizde. Sendikalar Yasası ile Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasalarında da bir düzenleme, bir değişme olacağı açıklandı. Bu konuda çalışmaların sürdürüldüğü de bilinen bir gerçek.

Bu yasalarda bir değişiklik yapılacaksa ölçü ne olmalıdır?

İşçi çevrelerine göre bu sorunun yanıtı tektir: "**İşçi hak ve özgürlükleri ile ilgili her düzenlemede ölçü, uluslararası geçerliliği olan ilkelerdir, temel insan haklarıdır... Yapılması düşünülen ya da yapılacak herhangi bir düzenlemede bu ilkeler çiğnenmemişse, insan hak ve özgürlüklerine saygıdan, demokrasiye inançtan sözedilebilir.**"

Saygı gösterilmesi gereken uluslararası ilkelerin başında "**örgütlenme özgürlüğü**" gelir. Bu özgürlük demokrasinin temel kuralıdır. Örgütlenme özgürlüğü dendiğinde, demokratik ülkelerde önce tüm çalışanların serbestçe örgütlenmeleri gelir akla. Demokrasinin önde gelen ölçüsüdür bu özgürlük.

Çalışanlar açısından bakıldığında da büyük önem taşımakta örgütlenme özgürlüğü. Çalışanlar bu özgürlüğü yüzyıllar süren mücadeleler sonunda elde edebilmişlerdir. Uzun süren bu savaşımlar sonucu özgürlükler küçük bir azınlığın ayrıcalığı olmaktan kurtarılmıştır. Örgütlü işçiler siyasal yaşama, iktidara, yönetim ağırlıklarını koyarak demokrasiye yeni boyutlar kazandırmışlardır. Çoğulcu özgürlükçü demokrasi bu temeller üzerinde yükselebilmiştir.

Bir ülkede işçi hak ve özgürlükleri konusunda düzenleme yapılacaksa önce örgütlenme özgürlüğünün durumuna bakılacaktır.

"**Çalışanlar, önceden izin almak zorunda olmaksızın, ekonomik hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirebilmek için sendika kurmak hakkına sahiptir.**" Bu haktan yararlanma ya da yararlandırmada çalışanlar arasında hiçbir şekilde ayrım yapılmayacaktır. Örgütlenme her çalışan için temel haktır. Çalışanın işçi ya da devlet memuru kabul edilmesi, çalışmanın özel sektörde ya da kamu sektöründe sürdürülmesi sonuca etkili değildir.

Sendikalar Yasasında değişiklik sözkonusu ise, yapılmak gereksinimi duyuluyorsa önce bu kurallara uymak zorunluluğu vardır.

Bir diğer kural, sendika seçme özgürlüğü ile ilgilidir. Bu da işçilerin "**diledikleri sendikal örgütleri kurabilme, diledikleri̇ne üye olabilme hakkına sahip oldukları**" anlamına gelir. Sendika seçme özgürlüğünün tanınması nedensiz değildir. Sendika seçme özgürlüğünün tanınması, yasa zoruyla kurulmaya çalışılan "**Sendika tekelinin önlenmesi**" düşüncesine dayanır.

ÇALIŞMADA ÖZGÜRLÜK

Bir ülkede, sendikaların kendilerinden beklenen işlevi iyerine getirebilmesi için dört temel özgürlükten yararlanabilmesi gereklidir.

- Sendikalar, Ana Tüzük ve Yönetmeliklerini serbestçe düzenleme hakkına sahip olmalıdır.

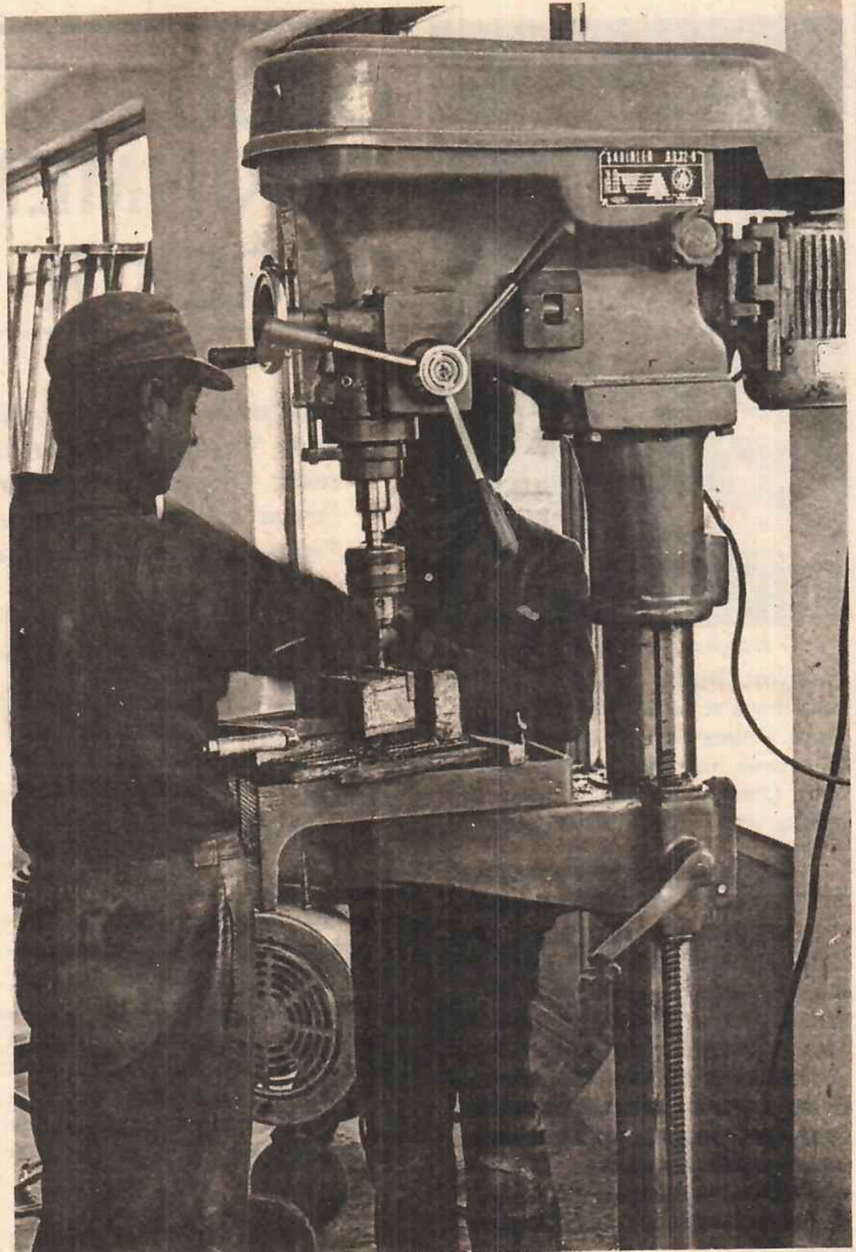
● Sendikalar yönetimlerini serbestçe düzenleyebilmelidir.

● Sendikalar, çalışmalarını ve iş programlarını özgürce belirleyebilmelidir.

● İşçiler, sendika yöneticilerini tam bir özgürlük içinde seçebilme hakkına sahip olmalıdır.

Bu nedenle çalışanların haklarıyla ilgili düzenlemeler yapılırken, yukarda sözü edilen dört temel hakkın kısıtlanmasından ya da bu hakların kullanılmasını engelleyebilecek her tür müdahaleden kaçınılmalıdır.

Kuşkusuz bütün bunlar işçi örgütlerinin yasadışı hareket edecekleri anlamına gelmemektedir. İşçi örgütleri bu haklarını kullanırken Yasalara uyacak, ancak Yasalar da bu hakları ve işçilere sözleşme ile sağlanmış güvenceleri ortadan kaldırıcı nitelikte olmayacaktır.

SENDİKAL ÇALIŞMALAR

Sendikal yaşam içinde en önemli konuların başında toplu pazarlık, grev ve siyasal çalışmalar gelir. Sendikalar, işçilerin ekonomik ve toplumsal haklarını, çıkarlarını korumak ve geliştirmek için kurulmuş örgütlerdir. Örgütler amaçlarını belirlerken, bu amaçlara ulaşmanın araç ve yöntemlerini seçerken, kendilerine bir müdahalede bulunulmaması demokratik bir yaşamın gereğidir.

Nedir bu araçlar? Kuşkusuz bunların başında toplu pazarlık sistemi gelmektedir. İşçiler ekonomik ve toplumsal haklarını geliştirmek için işverenle toplu pazarlığa oturur, anlaşma sağlanamaması durumunda grev uygulamasına başvurur.

Öte yandan sendikal yaşam içinde siyasi faaliyetler de önem taşımaktadır. Çünkü işçilerin ekonomik ve toplumsal haklarının korunabilmesi etkin güç dengelerinin kurulmasını gerektirir. Bu nedenle birçok sorun ancak siyasal yaşamda etkin bir biçimde yer alınarak, yönetime ve iktidara ağırlık konularak çözülebilir.

Demokratik yaşam biçimlerinin egemen olduğu toplumlarda Devletler toplu pazarlık sistemini korumak ve geliştirmekle yükümlü kabul edilmektedir.

Bu nedenle, sendikaların siyasal faaliyetlerini yasaklamak, toplu pazarlık sistemini işlemez hale getirmek anlamını taşır. Öte yandan grev hakkını kısıtlamak da, sendikal özgürlüklerin özünü ortadan kaldırmak demektir.

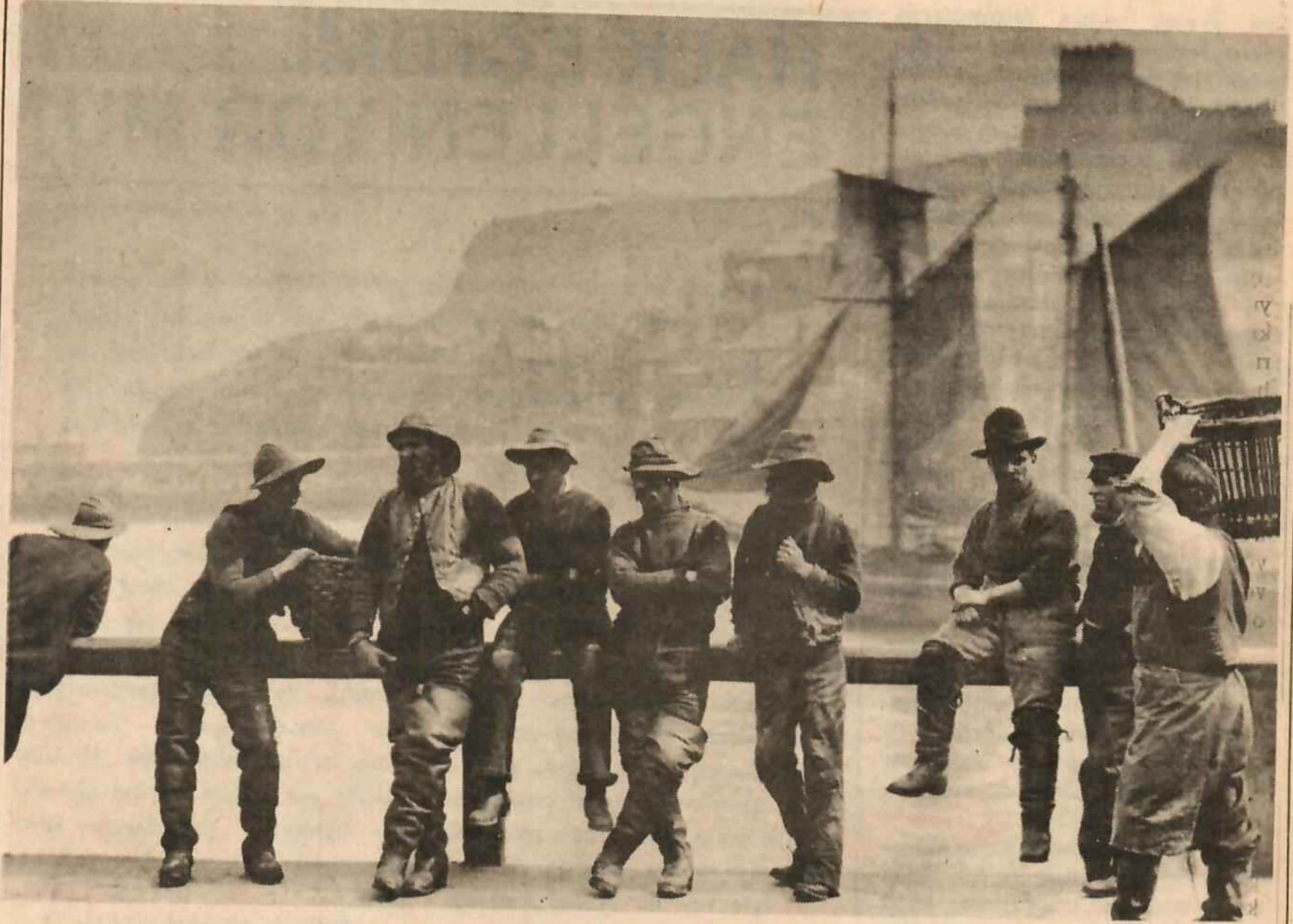
BAĞIMSIZLIK İÇİN

Sendikaların yalnızca çalışır görünmesi de yeterli değildir. Sendika özgürlüğünün önemli bir yönü de Devlet karşısında sahip oldukları statüdür. Sendikalar kuruluş, çalışma, yönetim, denetim, tasfiye, üst örgütler kurma ve uluslararası örgütlere katılma konularında da tam bir özgürlüğe sahip olmalıdır. Bunun için de sendikaların Devlet karşısında bağımsız olmaları gerekir.

KAMUSAL ÖZGÜRLÜKLER

Sendika özgürlüğünün bir anlam taşıması için işçi örgütleri, "kişi dokunulmazlığı ve güvenliği, iletişim özgürlüğü, bağımsız ve tarafsız yargıç önünde yargılanma hakkı, mal varlığının korunmasına ilişkin özgürlüklerden" yararlanabilmelidir. Çünkü Birleşmiş Milletler Uluslararası Çalışma Örgütünün de belirttiği gibi, "gerçek anlamda özgür ve bağımsız bir sendikacılık hareketi, ancak temel insan haklarının güvence altında olduğu bir rejimde vardır..."

Sorunlara çözüm aranırken özgürlüklerin kısıtlanmamasına özen gösterilmesi gerekir. 1963 yılında Sendikalar Yasası ile Toplu Sözleşme, Grev ve Lokavt Yasası çıkarılırken özgürlükçülük rehber olmuştu. 1981 Türkiye'sinde aynı yaklaşımın benimsenmesi yarınların güvencesi olabilir... ●

MEADOW'UN SERGİSİ

• Sanatçının fotografları, uzun bir yaşamda, insana, doğaya sevgiyle yöneltilmiş objektifin yüzyıl önceki ürünleri.

FRANK Meadow Sutcliffe'ın fotograflarından oluşan sergi Ankara'da açıldı. Frank Meadow, 1853-1941 yılları arasında yaşamış bir fotograf sanatçısı. Yüzyıl öncesinden günümüze mesaj taşıyan ürünleri, sergide 46 pano halinde sunuluyor. Açıklayıcı yazıların yeraldığı panolarda da, yaşadığı yer, zaman ve koşullar hakkında bilgi veriliyor.

Sanatçı, fotografa küçük yaşlarda başlamış. İlk portre stüdyosunu, 1875'de, Tunbridge Wells'deki günün modası olan kaplıcasında açmış. Bu girişimin başarısızlıkla sonuçlanmasının hemen ardından, 1876'da Whitby'de portre fotografçısı olarak yaşamını kazanmaya başlamış. Frank Meadow, portre fotografçılığının yanısıra, bir yandan da, yaşadığı çevreye yöneltmiş objektifini.

Yorkshire sahilinin hareketli bir limanı olan Whitby, asırlar boyunca önemini korumuş bir yerleşim merkezi. Whitby tezgahlarında gemiler yapılmakta ve yöre insanları, yaşamlarını çoğunlukla balıkçılıktan kazanmakta. Frank Meadow kente geldiğinde, tezgahlarda demir ve uskurlu vapur yapımına geçiş başlamış.

Kente günlük yaşam, kahveler, sokaklar, liman, şemsiye satıcısı, toplayıcılar, kilise basamakları dibindeki dükkan, vapurlar, liman parmaklıklarındaki balıkçılar, yaşlı denizci, balıkçı kız, pazar yeri, çocuklar, onun, üçayaklı kocaman makinasıyla, cam levhalar üstüne kaydettiği görüntüler olmuş. Kentte yaşam, denizden kazanılıyor. Frank Meadow, denizi, deniz insanlarının görüntüleriyle bize aktarıyor. Yaşlı bir balıkçı portresinin derin yüz çizgilerinde dalgaları, karmaşık sakalında fırtınaları, gözlerinin içinde bu zor yaşamın bıraktıklarını anlatıyor. Limandaki balıkçılar, ne olacağı belirsiz bir yarının kaygısıyla korkuluğa yaslanıvermişler. Hep birlikte, ama yalnızlar. Bir toplayıcı, elinde sepetiyle duraklamış yanlarında. Arkalarında liman ve yelkenli tekneler var. Georges du Maurier'in "Whitby Vikingleri" diye adlandırdığı ve zamanla dostu olan bu insanlar, objektifinde, sevgiyle, duyarlıkla, beceriyle bu görüntüleri oluşturmuşlar.

ÖTEKİ GÖRÜNTÜLER

Frank Meadow'un sergisinde, Eskdale görüntüleri de yeralıyor. Esk nehri, Eskdale vadisinde, kıvrıla kıvrıla Whitby'e doğru akıp, denizle birleşir. Kırlar, Eskdale'ı çepeçevre kuşatır. Zamanla burada, dışarıyla pek ilişkisi olmayan, kendi kendine yeterli ve ilerlemeden uzak bir çiftçi topluluğu oluşmuş. Frank Meadow, burada, kır manzarasının ve yöre halkının görüntülerini saptadı. Kır insanlarının çalışırken, içerken, dinlenir-

ken, yemek yerken fotograflarını çekti. Havanın ve mevsimlerin doğadaki değişimlerini saptadı. Vadi sakinlerinin yaşamını izleyerek ürünlerini oluşturdu.

19. yüzyılın sonuna doğru, teknik gelişimle birlikte, eldeki taşınabilen fotograf makinaları yapıldı. Bu arada, eskiye oranla daha hızlı filmlerde üretildi. Böylelikle, zamanın çok kısa dilimlerini saptama olanağı doğdu. Eski büyük, hareketsiz, yavaş, makina ve filmlerle güç sağlanabilen bu olanak, fotografçıların kullanımına sunuldu. Böylelikle, enstantane fotografları dönemi başladı. Kodak makinalarını yapan Eastman şirketi, satışları artırmak için bir girişimde bulundu. Makinaları piyasaya çıkar çıkmaz, pekçok fotografçıyla birlikte Frank Meadow'a da, filmleriyle birlikte, Kodak el makinası verdi.

Sanatçının, sergide "Kodak Enstantaneleri" bölümünde sunulan ürünleri, 1897-1907 tarihleri arasında çekildi. Bu kolay kullanılan ve yeni olanaklar sağlayan makinayla Frank Meadow, alışılmış konulara yeni yaklaşımlar getirdi.

Sergideki fotograflar, Whitby'deki Sutcliffe galerisinden Bill Eglon Shaw tarafından orijinal cam levha negatiflerden basılmış. İngiliz Kültür Heyeti'nin düzenlediği sergi, Ankara İngiliz Kültür Derneği salonunda izlenebilir. •

SANATÇILARIMIZIN YURTDIŞINDAKİ BAŞARILARI SÜRÜYOR

ULUSLARARASI fotograf yarışmalarına özellikle son iki yıllık sürede yoğun bir şekilde katılan ülkemiz fotoğrafçıları yeni başarılar kazanıyorlar.

AFSAD üyelerinden Rıza Gürbüz, Rıza Akalın, Alp Aydın, Alyat Burç, Özer Esmer, Süha Göklü ve Doğan Yaşar'ın fotografları, Romen Fotograf Birliği tarafından düzenlenen sergide, Kemal Cengizkan'ın bir fotografı, İspanya'da düzenlenen 5. Avrupa Fotograf Biennalinde yer alıyor.

IFSAK üyelerinden Mustafa Vural'ın **"Güneş Türküsü", "Katıksız",** *Salim Okumuş'un* **"Sokak Satıcıları"** *isimli yapıtları Çekoslavakya'da düzenlenen* **"Foto Forum 81 Ruzemborok"** *yarışmasında sergilenmek üzere seçildi. Sergi 4-31 Ekim 1981 tarihleri arasında Ruzomborok kentinde açılacak. İbrahim Akyürek'in* **"müzik Dersinde"** *isimli yapıtı da, Yugoslavya'da düzenlenen* **"20. Zagrep Salon"** *fotograf yarışmasında sergilenmeye değer bulundu.* •

HALK EĞİTİMİ ENGELLENİYOR MU?

KAMİL A. TAŞ

Akşam Lisesi Mezunu.

• Akşam liselerini kapatılması gerekçeleri arasında "anarşiye kaynak oluşturması" başlarda yer alıyor. En yetkili ağızların anarşinin kökünün kazındığını belirttiği şu dönemde bu gerekçenin artık anlamı kalmış mıdır? Bu halk eğitimi şimdi "masa başında alınan bir kararla yok ediliyor.

YOĞUN bir çalışmayla geçen iş günü, zamanında okula ulaşabilmek için koşturmaca, ders zili çalmadan okula yetişmek, eğer zilin çalmasına vakit varsa kantinde sıcak bir çayla iki sandviçi aceleyle yemek, derse girmek, sınav varsa teneffüste kitaba ya da ders notlarına göz atmak, gecenin ilerleyen saatlarında dersten çıkıp yine trafikle mücadele edip eve ulaşmaya çalışmak...

İşte size bir akşam lisesi öğrencisinin okumak için verdiği savaşım. Amaç, okuma fırsatını kaybetmiş olmanın verdiği hüzünle eline geçen bu fırsatı sonuna kadar değerlendirip bir "lise diploması" alabilmek... Eğer şansı yaver giderse bir yüksek okula girip, bir de "yüksek okul diploması"na sahip olabilmek... Ve bu güzel, gerçekleşmesine ramak kalmış hayallerin masa başında alınan bir cümlelik kararla yok olması, 45 bin öğrencinin öğrencilik yaşamlarının sona erdirilmesi... Bir umudun yok olması...

NEDEN AKŞAM LİSESİ?

Evet, neden akşam... Herhalde gündüzleri gezip tozmak, eğlenmek gece de okula gidip diploma almak için. Hayır gündüzleri çalışmak, geceleri okumaya çalışmak.. Çünkü gündüz çalıştığını belgeleyemeyen kişi bu "halk eğitimi" olanağından yararlanamaz.

Akşam öğreniminden kimler yararlanabilir? Eğitimini normal eğitim yaşında tamamlayamayanlar, ailevi ya da maddi nedenlerden dolayı eğitimini bırakıp çalışma yaşamına atılanlar, gündüz eğitiminden belge alıp, okuma haklarını yitirenler, devlet sektöründe çalışıp emeklilikte ve çalışırken maaşlarını arttırmak isteyenler, eğitim eksikliği yüzünden istedikleri işe giremeyenler, askerliğini bitirip yarım kalan eğitimlerini tamamlamak isteyenler bu "halk eğitimi"nden yararlanırlar.

Bu kurumlarda üç yıllık lise eğitimi dört yılda verilmektedir. Yani gündüz liselerinde üç yılda

mezun olamayan, bu okullarda dört yılda mezun olabilmektedirler.

Kapatma kararı bir değil, birçok nedene bağlandı. Bu nedenlerin başlıcası *"akşam liselerinin anarşiye kaynak oluşturması"* dır. Eğer bu sav gerçekse tek çözüm 45 bin kişiyi sokağa atıp, okul kapılarına kilit vurmak mıdır? Bu bir çözüm yoludur kuşkusuz, ama başvurulacak ilk ve kolay çözüm değildir... Eğer bu okullar anarşiye kaynak oluşturuyorsa neden anarşi bu kurumlardan atılmıyor da, 45 bin kişi sokağa atılıyor?

En yetkili ağızlar anarşik olayların azaldığını, hattâ kökünün kazındığını belirttiğine göre akşam liselerinin kapatılması için gösterilen en büyük gerekçe ortadan kalkmış demektir. Yeni düzenlemelerle istenilen verim alınma yoluna gidilmiyor da okul kapılarına (okumuş, aydın kişilere en çok gereksinim duyulduğu zamanda) kilit vuruluyor.

Akşam eğitiminden yararlanan öğrencilerin sayısı 45 bin çivarında, yaşları ise 20–45 arası.. İçlerinde polis memurları, belediye memurları, adliye personeli, demiryolları memurları, diğer devlet sektöründe çalışanlar ve özel sektörde çalışanlar var Bir kısmı evli, bir kısmının boyunca çocukları var, (hatta, oğlu veya kızıyla aynı sırada eğitim görenler bile..). Yaşam kavgasının içinde olan, çoluk çocuğa karışmış, yemek yeme gibi zorunlu gereksinimlerini bile vakit azlığı yüzünden zorlukla karşılayan bu kişilerin anarşiyle nasıl bir bağları bulunabilir?

ÖĞRENCİLER NE DİYOR?

AKŞAM liseleri içinde üniversitelere öğrenci gördermede üçüncü sırayı alan İstanbul Vefa Akşam Lisesi'ni bu yıl bitiren şanslı(!) öğrenci *İrfan Yalçın:*

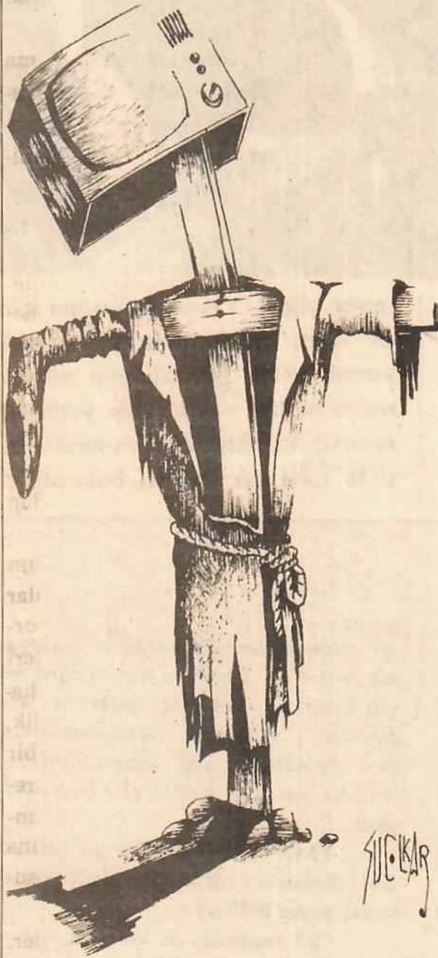
"Dört yıl saat 18.00 den 21.00 e, bazen de 22.00 ye kadar sürekli okula gittim. Dört yıl boyunca hiç takıntım olmadan bu yıl mezun oldum. Üniversite sınavlarının ilk aşamasında başarılı oldum, ikincisinde olamadım. Ben başarılı olamadım ama başarılı olupta istedikleri öğrenim kurumuna giren arkadaşlarım var, hatta istemediği bir yüksek öğrenim kurumuna giren fakat istemediği için kaydını yaptırmayacak bir arkadaşım var. Kazandığı okul da eski adıyla Mimarlık Yüksek Okulu! 21 yaşımdayım, lise birinci sınıfta çalışmak zorunda kaldığım için ayrıldım. Fırsat bulduğum zamanda eğitimime yeniden başlayarak bitirdim. Kapatma kararı öğretim yılı başında öğrenciler arasında "dedikodu" şeklinde dolaşmaktaydı. Ben kesinleşeceğini ummuyordum, ama ne yazık ki kesinleşti. Çok üzüldüm..."

Yine aynı liseyi bu yıl bitiren *Zeki Beyaztaş* da kararla ilgili görüşlerini şöyle belirtiyor:

"25 yaşındayım, evliyim.. Okumayı çok sevdiğim halde gündüz lisesinden belge aldım, eğitim hakkımı kaybettim. Askere gittim, döndüğümde akşam okullarının varlığını öğrendim, tam benim aradığım fırsattı, kayıt oldum ve bütünlemeye dahi kalmadan bu yıl bitirdim. Mesleğim inşaatçı ustalığı sabahın beşinden akşamın onuna kadar yoğun çalışmamın sonucunu aldım çok mutluyum."

MÜŞAVİRLER TAŞRAYA

• TRT'de sorunlar, huzursuzluklar üst üste biniyor. 15 Eylül'den itibaren Personel Müdürlüğü'nde tüm izinlerin kaldırılmasından da anlaşılıyor ki, toplu atama hazırlıkları var. TRT Çalışanları *"sorunlar sürme, atma, baskı altında tutma, açıkcası çalışanları sindirme ile çözümlenemez"* diyorlar ama, Genel Müdür Akman'a bu ve benzeri haklı eleştiriler, uyarılar pek ulaşmıyor. Ulaşsa da dikkate alınıp alınmadığı belli olmuyor.

TRT'de yıllarca Genel Müdür Yardımcılığı, Daire Başkanlığı ve üst düzey yöneticiliği yapmış 60—70 bürokrat Genel Müdür Macit Akman'ın çağrısı üzerine 27.8.1981 günü birer, ikişer Ankara Radyoevi'ne geldiler. İçlerinde Doğan Erden, Tekin Gürzumar, Ertan Karasu, Nazif Keyman, Yılmaz Dağdeviren, Teoman Karahun, Eşref Dirlik, Esin Talu Çelikkan, Cavidan Selanik, Aycan Giritlioğlu, Erhan İmset, Haluk Tuncalı, Cahit Obruk, Ergun Aymergen ve Gökçen Solok da vardı. Hepsi de ne için çağrıldıklarını biliyordu.

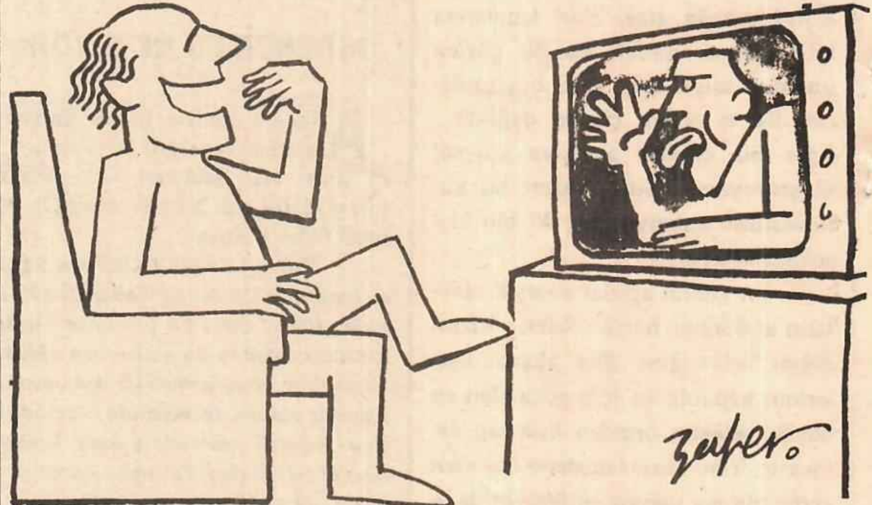
Ortada bir genelge vardı. Bu genelge özetle "Devletten para alıp karşılığında hizmet üretmeyenlerin üretken görevlere atanmaları, gerekiyorsa taşraya da gönderilmeleri" ni öngörüyordu.

Başta Adalet Bakanlığı ve DSİ olmak üzere bazı kamu kuruluşları sorunu kendi içlerinde çözmüşler, merkez örgütlerine yaptıkları atamalarla müşavirleri üretken kadrolarda görevlendirmişlerdi.

Radyoevi'nde biraraya gelen TRT'nin müşavirleri, İnceleme Araştırma Kurulu Üyeleri ve İnceleme Araştırma Kurulu Uzmanları bu konuyla ilgili gelişmeleri yakından izliyor, kendileri için nasıl bir çözüm getirilebileceğini tartışıyorlardı. Genelgenin siyasi yöne saptırılmaması üzerinde durulan bir konuydu. Ama, TRT Genel Müdürü Macit Akman toplantıya kararlı gelmişti. Tartışmadan da yana değildi. Özetle şunları söyledi: "Ben genelgeyi uyguluyorum. Cuma günü akşamına kadar emekliliğe hak kazananlar dilekçelerini versinler, geriye kalanları göndereceğim."

Söz alan bir eski yönetici, yeni müşavirin "Biz bu kadrolara kendi irademiz ile istekli olarak gelmedik. Yönetimler kendi iradeleri ve siyasi yaklaşımları ile bizleri buralara atadılar. Müşavirlik bizim kusurumuz mu?" diye özetlediği sözlerini cevaplandırmayan Genel Müdür Akman "Tartışmam ve genelgeyi uygularım" dedi.

TRT'de sorunlar, huzursuzluklar üst üste biniyor. 15 Eylül'den itibaren Personel Müdürlüğü'nde tüm izinlerin kaldırılmasından da anlaşılıyor ki, toplu atama, hazırlıkları var. TRT çalışanları "sorunlar, atma, ve çalışanları sindirme ile çözümlenemez" diyorlar ama, Genel Müdür'e bu ve benzeri haklı eleştiriler, uyarılar pek ulaşamıyor. Ulaşsa da dikkate alınıp alınmadığı belli olmuyor.

Yaptığı her açıklama ile yeni tartışmalara konu olan TRT Genel Müdürü'nün bugünlerde en yakın çalışma arkadaşı TV. D. Başkanı Nedim Tekin. Programlara göz atıldığında bu yakınlığın ekranı sevimli hale getirmek için olmadığı hemen anlaşılıyor. •

KİSSİNGER'İN İTİRAFI

ABD'NİN ESKİ DIŞİŞLERİ BAKANLARINDAN HENRY KİSSİNGER'İN, BAKANLIĞI SIRASINDA, 15 HAZİRAN 1975 YILINDA, AMERİKA'NIN ÖNDE GELEN YAHUDİLERİNDEN OLUŞAN BİR GRUPLA YAPTIĞI ÖZEL SOHBETİN BİR ÖZET TERCÜMESİNİ OKURLARIMIZA SUNUYORUZ. ABD'NİN ORTA DOĞU POLİTİKASI VE KİSSİNGER'İN GÖRÜŞLERİ ÜZERİNDE İLGİNÇ İPUÇLARI VEREN BU TOPLANTININ TUTANAKLARI "FİLİSTİN ETÜDLERİ DERGİSİ" (JOURNAL OF PALESTINIAN STUDIES)'NIN 1981, 3. SAYISINDA YAYINLANMIŞTIR.

KISSINGER: (...) ORTA Doğu'yu Dışişleri Bakanlığına ve benden önceki Dışişleri Bakanına bıraktım. Ama, benim stratejimin de Arap-Sovyet ilişkisini bozma yönünde olacağını açıkça belirttim. Öyle ki, Sovyetler bir kez Araplardan bıkıp usandılar mı, biz de Orta Doğu'da barış yönünde bir süreci başlatabilirdik. Nixon yönetiminin ilk döneminde politikamızın Sovyetler'in Mısır'dan kovulmasına yönelik olduğunu belirttim. Böylece, Orta Doğu'da meydana gelen çeşitli bunalımlarda; örneğin Ürdün bunalımında ve Süveyş'teki füze bunalımında Sovyet nüfuzunun ne denli sınırlı olduğunu gösterebilmek için son derece kışkırtıcı bir tutum izledik (...). Derken Sedat Rusları kovdu.

Şunu belirteyim ki, daha önce Sedat'ı hiçbir zaman ciddiye almamıştım; ama, bu olaydan sonra 1973 savaşı patlak verdi. Amerika Birleşik Devletleri yaptığı silah yardımı ile İsrail'i birinci haftanın sonunda çökmekten kurtardı. Daha bu durum sürüp giderken bile, Sedat bize her gün nota üstüne nota yollayarak, savaştan sonra görüşmelere başlanması gerektiğini bildiğini ve benim Mısır'a gelerek barış sürecini bir an önce başlatmamı istediğini belirtiyordu. Kimileri, 1973 savaşında bir tıkanıklık durumu yaratılmasının Amerikan stratejisi olduğunu ileri sürdüler. Bu tümüyle yanlıştır. Bizim istediğimiz, Arapların mümkün olabilecek en ağır yenilgiye uğramaları ve böylece Sovyetler'e bağımlı olmakla hiçbir yere varamayacaklarını açıkça görmeleriydi. Savaştaki tıkanıklık durumunu yaratan olay İsraillilerin de savaşa hazır olmamalarıydı. Ayrıca, herşey bir yana, İsrailliler savaş sırasında bize yeterli bilgi vermediler. Savaşın sonuna doğru onların güneye yöneldiklerini bile bilmiyorduk. Hatta ben bu durumu onlardan sordum.

İSRAİL'E ZAMAN KAZANDIRMAK

Moskova'ya gittik, çünkü Güvenlik Konseyi'nin sorunu ele almasını geciktirmek istiyorduk. Moskova'ya boyun eğmek için gitmedik. İsrail'e savaşacak 72 saat daha kazandırmak için Güvenlik Konseyini oyalamak istiyorduk. Moskova'ya gidişimiz, İsrail'e zaman kazandırmanın bir yoluydu. İsrailliler savaş sırasında Üçüncü Ordu'yu kapana kıstırmış olsalardı, Amerikalılar için ortada bir sorun olmayacaktı; o zaman durumu olduğu gibi bırakacaktık. Ama ABD tarafından düzenlenmiş bir ateşkesten sonra Üçüncü Ordunun kapana kıstırılması bunu bizim için bir sorun haline getirdi ve o zaman bile ABD, Sovyetler'i tek yanlı bir eyleme girişmekten alıkoymak için nükleer alarma geçti. Yani burada savaşta bir tıkanıklık durumunu amaçlamadığımızı herkesin anlamasını isterim.

Bugünkü durum nedir? Böyle bir grubun Amerikan ve İsrail çıkarlarının özdeş olduğunu söylemesi çok kolay. Ama durum tam olarak böyle değil ve ABD'deki Yahudi toplumunun bu anlayışa saplanıp kalmasının yanlış olacağı kanısındayım. İsrail'in varlığının korunmasında ABD'nin çıkarı vardır; ama bizim dünya petrol rezervleri üzerinde oturan 130 milyon Arap açısından da çıkarımız sözkonusudur elbette.

Sovyetler de, her bunalımda kendi iktidarsızlıklarının ortaya çıkması yönünden büyük bir sorunla karşıkarşıya olduklarını kabul etmelidirler. Dolayısıyla, bundan sonra ortaya çıkacak bir bunalımda daha önce aldıklarından çok daha büyük riskleri göze alabilirler.

Şimdi ülkedeki genel duruma da bir göz atalım. Sporla uzaktan yakından biraz ilişkisi olan bir kişi, başarının santimetrelerle, hatta milimetrelerle ölçüldüğünü bilir. Bu dış politikada da böyledir. Örneğin: 1973 Ekim'inde Sovyetler bizim alarma geçtiğimiz gecenin ardından öğleyin boyun eğmemiş olsalardı ne olacaktı? 36 saat daha direnselerdi durum ne olacaktı? Daha alarmın ertesi günü öğle üzeri herkes bunun da bir başka Watergate oyunu olduğunu söylüyordu.

Şimdi bir de 1970'deki Ürdün bunalımına bakalım;

Dışişleri Bakanlığı dünyanın dörtbir yanına diplomatik notalar göndermemiz gerektiğini düşünüyordu. Biz hayır dedik; hatta Dışişleri Bakanlığına tüm öteki ülkelerle haberleşmeyi kesmesini söyledik. Bundan sonra otoban üzerinden bir zırhlı birliği harekete geçirdik. Hareket planlarını elde etmek üzere Altıncı Filo'dan Lod Askeri havaalanına uçaklar yolladık. 82'nci Hava filosunu alarma geçirdik.

Suriye tankları geri döndüler. 1973 Ekim'inde olanların tersine bunların hiçbiri gazetelere geçmedi.

SAVAŞIN ETKİLERİ

1973 savaşında şu öğeleri gözönüne almak zorundaydık:

Birincisi, Petrol bunalımının Batı Avrupa ve Japonya üzerindeki etkileri ne olacaktı? Ve şunu da hemen size söyleyeyim ki, görüştüğüm Avrupa yöneticilerinin hepsi de bana,

bir petrol ambargosu yüzünden kendi ülkelerinin bir ekonomik depresyona girmesine hiçbir durumda izin vermeyeceklerini söylediler.

İkincisi, bizce İsrail güçlü olmalıdır; bununla birlikte İsrail'in gücü Arap dünyasında komünizmin yayılmasını önleyemez. İsrail'in gücü İsrail'in güvenliğini sağlar. Arap dünyasında komünizmin yayılmasına karşı uygulanacak en iyi savunma, ılımlı Arap hükümetlerinin güçlendirilmesidir. Dolayısıyla, güçlü bir İsrail'in Arap dünyasında komünizmin yayılmasını önleyeceği için Amerikan çıkarlarına hizmet edeceğini ileri sürmek güçtür. Güçlü bir İsrail bu amaca hizmet etmez; İsrail'in varlığını sürdürmesini sağlar. 1973 Ekim'inde duruma işte böyle bakıyorduk.

1973'teki stratejimiz neydi?

Herşeyden önce Arap Birleşik Cephesini parçalamayı amaçlıyorduk. Ayrıca Avrupalılarla Japonların da bu diplomasiye karışmamalarını sağlamayı amaçlıyorduk; ve tabii Sovyetleri de diplomatik arenanın dışında tutmak istiyorduk. Nihayet, İsrail'in sorunları komşularından herbiri ile ayrı ayrı ele almasını sağlayacak bir durumun yaratılması peşindeydik. İsraillilere, kendilerine destek veren beyanlar istiyorlarsa Avrupalılara gidebileceklerini, ama barış yönünde ilerleme sağlamak istiyorlarsa bize gelmeleri gerektiğini söyledik. Böylece "adım adım süreç" dediğimiz şey başladı.

DEZAVANTAJ

Bu adım adım süreç, kuvvetlerin birbirinden ayrılması konusunda iki anlaşma yapılmasına yol açtı; ama o zaman da temel bir stratejik karar verme durumu ile karşıkarşıya kaldık: Bir genel çözümün peşinden mi gidecektik, yoksa adım adım sürecini mi sürdürecektik? Genel bir çözüm yolundaki gösterilecek çabaların bazı avantajları vardır. Bunların en önemlisi, bütün kozların masanın üzerine konabilmesidir; böyle durumlarda ilgili tarafların hepsinin neyi amaçladığını kesinlikle bilerek nihai bir çözüm çerçevesi üzerinde görüşmeler yapılabilir. Öte yandan, bunun dezavantajı da tüm Arapları bir araya getirmesidir; böyle bir durumda da radikal Araplar üstünlük sağlayacaklardı. O zaman da Sovyetler masadakilerden daha büyük kozları ortaya koyabilecekler, tabii radikal Araplar da Sovyetlerin kendilerine sundukların seçmek zorunda kalacaklardı. Elbette Sovyetler de barışın sağlanması yararına öneriler getirmek yerine, durumda hiçbir ilerleme olmamasını sağlama yönünde öneriler getireceklerdi.

Şimdi, askıya alınmış görüşmeler konusunda da birkaç söz söylemek istiyorum; sizinle çok açık konuşacağım. Görüşmelerin kesintiye uğramasında kişisel bazı sürtüşmelerin rol oynadığı kesinlikle doğru değildir. 1974 Haziran'ında Başkan Nixon Kudüs'e geldiğinde adım adım yöntemi ile genel çözüm yöntemi arasında hangisinin tercih edileceği konusunu Rabin ile konuştuk. Rabin, İsrail ilk adımı atmak zorunda kalmadıkça adım adım yönteminin tercihe şayan olduğunu doğruladı. Rabin yeni bir hükümet kurmuş olduklarını ve ilk adımı atmalarının siyasal bakımdan mümkün olmadığını söyledi.

Bundan sonra Allon Washington'a geldi. Allon eski bir dostumdur; onu Camp David'e götürdüm. Orada Allon, İsrail'in adım adım yöntemini izlemekten yana olduğunu, ama buna girişmeden önce biraz zamana gereksinmesi olduğunu söyledi. Aralık'tan önce görüşmelere girmek istemiyorlardı. Hatta Allon, "Bize Mart'a kadar zaman verin; biz yeni bir hükümetiz ve bu işin içine balıklama dalamayız" dedi. Biz de onlara biraz zaman verdik. ABD Araplarla uzayan, sürüp giden görüşmelere girdi. Ben bölgeye birçok defa gittim; tabii hiçbir ilerleme olmadı.

Aynı zamanda Rabin de ABD'den silah istiyordu. ABD Bürokrasisi İsraillilerin istediklerinin yalnızca yedide birini kapsayan bir öneriyle ortaya çıktı. Ama benim çabalarımla Rabin'e istediğinin yedide dördü verildi. Öte yandan diplomatik görüşmeleri sürdürdük.

ÜRDÜN'DE DURUM

Derken, Kral Hüseyin eski Allon Planında öngörülen toprakların aşağı yukarı yarısını kabul edebileceklerini belirtti. Bunun karşılığında her türlü Ürdün baskısını durdurmayı kabul edeceğini söyledi. Ama İsrailliler bunu reddettiler; yeni bir hükümet olarak kendilerini bu öneriyi kabul etmeye hazır bulmadıklarını belirttiler.

Bundan sonra da Rabat konferansı oldu.

Gördüğünüz gibi, İsrail hükümeti bir yandan Golan'da herhangi bir girişimde bulunmayacağını söylerken öte yandan da Hüseyin'in önerilerini ve Rabat kararlarını reddederek Batı yakasında herhangi bir girişimi önlüyordu. (...)

İsraillilere savaş halini ortadan kaldırmanın olanaksız olduğunu her zaman söyledik. "**Savaş halinde olmamak**"la onların kuvvet kullanmama demek istediklerini sanıyordum; Sedat da koşullu olarak kuvvet kullanılmamasını kabul edince, işin yarısını çözdüğümüzü sanmıştım. Kuvvet kullanılmaması konusundaki koşulları kaldırmanın yeterli olacağını ve bu durumda bir anlaşmaya ulaşacağımızı sanıyordum. Fakat İsraillilerin istediği tam bir çatışmasızlık durumu, yani mevcut durum ile tümü ile normal ilişkiler durumu arasında yer alan tüm koşulların kaldırılması idi. Buna savaş halinin tüm sivil yönleri de dahildi.

Buna Sedat'ın cevabı şuydu: "**Sırf onları geçitten çıkartmak için elimdeki herşeyi verirsem, toprağımın tümünü geri almak için elime ne kalır?**"

Sedat, anlaşmanın otomatik olarak uzatılmasına ilişkin bir hükmün yer almasını kabul etti. (...)

İSRAİL'E CEZA YOK

Görüşmelerin kesilmesinden sonra bizim başlıca kaygımız bir Arap tepkisini önlemekti. Başkan durumun yeniden değerlendirileceği konusunda bir mektup yazdı, ama İsrailliler bunu basına sızdırdılar. O zaman Başkan da bir yeniden değerlendirme yapılacağı gerçeğini kamuya açıklamak zorunda kaldı. Bu yeniden değerlendirmenin yararı, Araplarla ilişkileri sakin bir düzeyde tutması oldu. İsraillilere verilmeyen silahların zaten 1977'ye kadar verilmesi planlanmamıştı; bununla birlikte gene de 200 tank gönderdik. Yani, gördüğü-

nüz gibi bir cezalandırma eylemine girişmedik.

Şimdi İsrail bizden 2,6 milyar dolar istiyor; ama bunun nerede kullanılacağını sormak zorundayız. Buradan nereye gideceğiz? Eğer ABD 2.6 milyar dolarla bir Orta Doğu çıkmazını mali olarak destekliyor biçiminde ortaya çıkarsa, Araplar yine Radikalizme döneceklerdir. O zaman da Araplar Avrupalılarla Japonlara ve daha sonra da ABD'ye petrol konusunda baskı yapacaklardır. Kongre başlangıçta çok sert bir tavır koyacaktır. Şantaja boyun eğmeyeceğiz diyeceklerdir. Ama beş yıl sonra bu kadar sert bir tavır takınabilecek miyiz, soranm size? Böyle bir durum ortaya çıktığı zaman ve Amerikalı Yahudiler de İsrail'in sözcülüğünü üstlendikleri zaman, ABD'nin niçin böyle bir durumda olduğunu açıklamak zorunda kalacaklardır.

Herkes altı ay kadar ayakta kalabilir ama, asıl diplomasi sanatı daha uzun, en azından orta vadeli bir zaman çerçevesi içinde ayakta kalabilmektir. Bunu şimdi başaramazsak ileride bir patlama olacaktır. Bu ne zaman olur, bilemem ama mutlaka olacaktır. İsrail Şam'ı Kahire'yi ve Amman'ı alsa bile temeldeki siyasal sorunlar olduğu gibi kalacaktır. Dünya kamuoyu dramatik bir biçimde İsrail ile ABD'nin karşısına dikilecektir, bundan sonraki patlamada Sovyetler de daha fazla riski göze almaya hazır olacaklardır. Ya bölgeye iki tabur indirip, ondan sonra bir çözüm çağrısında bulunurlarsa ne olacaktır? Ben elbette ki böyle bir çözüme karşı çıkmaktan yana olacağım ama, ABD Birliklerini bunu önlemek için devreye sokmak üzere Kongre desteğini sağlayabileceğimizden pek emin değilim.

SORU: Salzburg'da neler olduğunu bize söyleyebilir misiniz?

KISSINGER: Bana sorarsanız Sedat bir Mısır milliyetçisidir. Ona 1967 sınırlarını geri verirseniz bir daha ağzını açmaz. Sedat, temelde, yukarı burjuvaziden gelmektedir. Barış sürecini başlatmak ister ama, aynı zamanda kendisi bir Araptır da, kendi konumunu Arap dünyası içinde savunmak zorundadır.

Salzburg'da* bana İsrail'in durumu dondurmak istediğini ve böylece 1977'ye gelinceye kadar Radikal Araplardan birinin bir çılgınlık yaparak ABD'nin Arapları terketmesine yol açacağını düşündüğünü söylemişti.

İsrail'in Mart ayındakinden daha iyi koşullar istediğini Sedat'a söyledik. İsrail de ödün vermeye hazır görünüyor. Ama geçitlerden çıkmak gibi kritik bir hamleyi yapacaklarından emin değilim. Rabin, geçitleri ancak bir bırakışma olması koşuluyla terkedeceğini söyledi. Mısır geçitleri Birleşmiş Milletlere devretmeye hazır. Mısırlılar İsraillilerin geçitlerini 1 km dışında bulunmasını istiyorlar, kendileri ise geçitlerin 20 km. açığında bulunacaklar. (...)

"Ürdün'ün önerisini İsrail reddetmişti"

SORU: (Landes): Sedat'la ya da İsraillilerle "Filistinlilerin meşru hakları" deyimiyle tam olarak ne kastedildiği konusunda görüşmeler yapıldı mı?

KISSINGER: Sedat'ın bu konuda topu Hüseyin'e atmak istediğini biliyorum. Sedat'ın ilk tercihi buydu. Sedat sorunun bir adres sorunu olmasını istiyordu; yani Filistinlilerle konuşmak istiyorsanız, orada şu kişiye yazarsınız. Tabii Filistinliler Arap liderlerinin çoğu için benzeri sorunlar çıkarırlar; örneğin Ülke içlerinde radikalizm yaratırlar; ayrıca suikast sorunları da var tabii.

Ama ben, sonunda Filistinlileri soyutlayabilmek umuduyla Filistin sorununu bir yana bırakıp sınır sorunları üzerinde çalışmaya giriştim. Ve bu soyutlama amacı da gerçekleşebilirdi aslında. Golan üzerinde birkaç km daha elde edilmesi konusunda Filistinlilerle Suriye'nin arasını açabilirdik ama, İsrailliler yerleşim merkezlerinin tam sınır hattına kadar çekilmesi üzerinde ısrar ettiler. Şimdi sanıyorum ki, Suriyeliler daha da keskin bir Radikalizme itilecekler- dir. İsrail şunu anlamak zorundadır ki, eğer Filistinlilerle uğraşmak istemiyorsa, Arap hükümetleri ile ilişki kurmak zorundadır. Ama biliyorsunuz ki, İsrail Birinci Dünya savaşından önceki Almanya'ya çok benziyor; yani en çok korktuğu şeyi üretme eğilimi var. (...)

SORU: Beni kaygılandıran bir nokta var. ABD'nin sınır hattı boyuna yakın bir yerde 1967 sınırlarına bağlı kalma yükümlülüğü olduğunu söylediniz.

KISSINGER: Hayır böyle birşey söylemedim. Hat boyuna yakın bir yerde nihai barış çözümünün nasıl birşey olacağı sorusuyla yüzyüze gelmek zorunda kalacağımızı söyledim.

NİHAİ ÇÖZÜM

SORU: İsrail'in güvenliği açısından nihai barış çözümünü nasıl

görüyorsunuz?

KISSINGER: Bir genel çözüm kaçınılmaz olarak 1967 sınırlarının tartışılmasını da içine almak durumundadır. Zaten ben de bu yüzden adım adım yöntemini zorladım. Gerekirse, ABD İsrail'in varlığını koruması için güvencelek getirecektir. Ve tabii bazı sınır düzenlemeleri de mümkün olabilir. Ama Cenevre'de olaylar herkesi aşacaktır. Ve biz de istediğimizden önce bu sorunları tartışmak zorunda kalacağız. (...)

İsrail'in gücü kendi varlığını sürdürmesi için gereklidir, Arap dünyasında komünizmin yayılmasını önlemek için değil. Dolayısıyla İsrail'in güçlü olması Orta Doğu açısından bakıldığında ABD' nin dünya çapındaki çıkarlarına mutlaka katkıda bulunur diye birşey söylenemez. İsrail'in varlığını sürdürmesinin ABD bakımından duygusal bir önemi vardır kuşkusuz, ama inanın bana, bunu sağlamak hiç de kolay değildir. Talihimizi sonuna kadar zorlamak çok akıllıca bir seçim olmaz. Üç milyon insan için 2,6 milyar dolar - işleri fazla zorlamanın Yahudi toplumunun yararına olacağı kanısında değilim. (...)

ARAPLARIN İŞTAHI

SORU (LANCHES): Henry, Arapların ne yapıp ne yapmayacakları konusunda onlara neler söylüyorsun? Ne demek istediğimi anlıyorsun değil mi?

KISSINGER: Evet. Anlıyorum.

Biliyorsunuz, Arapların gözünün Washington'da olduğu bir veri olarak alınmaktadır. Ben Araplarla görüşürken sınırlar konusunu hiçbir zaman ortaya atmadım. Onlar bunu ne zaman ortaya atmaya kalksalar onlara her zaman bu sorunu görüşmek için çok erken olduğunu ve kendilerinin barış konusundaki yükümlülüklerini düşünmeleri gerektiğini söyledim. İsrail ile nasıl bir arada yaşayacakları konusunda somut görüşlerle ortaya çıkmaları gerektiğini söyleyip durdum ve sanırım en azından Sedat'ı İsrail'le birarada yaşama konusunu ciddi olarak düşünmesi gerektiğine ikna ettik. Sedat da Amerika'nın vereceği güvenceleri

Kissinger: İtiraf etti...

hoşnutlukla karşılayacağını dahi bize söyledi.

Şurası kesin ki, Arapların iştihasını hiçbir zaman kabartmadık (...).

SORU: (Sovyetler'e) 300 milyon kredi tavanını değiştirmek için bir girişimde bulunsak, bunun bir yararı olur mu?

KISSINGER: Birşey söyleyemem. Romanya'ya en çok gözetilen ulus statüsünün uygulanması sorununu ele alalım. İnanın bana, Romanya bu ayrıcalığı elde etmezse ortaya ciddi bir sorun çıkacaktır. Herşeyden önce, Romanya ile Sovyetler Birliği'nin arasını açmak için uğraştığımız bir sırada bu, Sovyetler'in işine yarayacaktır. İkincisi, bu durum Romanya'daki Yahudileri kesinlikle incitecektir. Ve nihayet bu, Başkanın ülkedeki genel inandırıcılığını da zedeleyecektir; bu da biraz önce konuştuğumuz genel soruna ilişkindir zaten. Romanya'nın en çok gözetilen ulus statüsünü elde etmesi şansını yıkmanın Amerikan Yahudi toplumu için çok acı sonuçlar vereceği kanısındayım.

Şurası açık ki, Romenler ABD kongresine resmi bir yükümlülük altına girmeyi kabullenemezler. Bu onlar için fazlasıyla utanç verici bir durum olur; hem Sovyetler'e karşı, hem de, tabii, Araplar'a karşı.

KLUTZNİK: Çok teşekkür ederiz Sayın Bakan. Vaktinizin boşa gitmediğini sanıyorum.

KISSINGER: Yine buluşalım.

** 1-2 Haziran 1975'te Başkan Sedat Salzburg'da ABD Başkanı Ford ile buluşmuştu. Görüşmede Kissinger de bulunmuştu.*